

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İKTİSAT FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

ULUSLARARASI POLİTİKADA BAŞARISIZ DEVLETLERİN
DEMOKRATİKLEŞME SORUNU

HAZIRLAYAN

Murad ALIZADE

1517.02011

BAKÜ 2019

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İKTİSAT FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

ULUSLARARASI POLİTİKADA BAŞARISIZ DEVLETLERİN
DEMOKRATİKLEŞME SORUNU

HAZIRLAYAN

Murad ALIZADE

1517.02011

Danışman

Doç. Anar EYYUBOV

BAKÜ 2019

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Kafedra “İqtisadiyyat və İşlətmə”

TƏSDİQ EDİRƏM

“ ___ ” _____ 2019

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ VERİLMİŞ TAPŞIRIQ

“Türk Dünyası İqtisad” fakültəsinin Beynəlxalq Münasibətlər
(Uluslararası İlişkiler) ixtisası üzrə

təhsil alan tələbəsi

Murad Alızadə Yaqub
(adı, soyadı, atasının adı)

Diplom işinin rəhbəri

Doç. Anar Eyyubov Kürdoğlu
(adı, soyadı, atasının adı, elmi adı və

dərəcəsi)

1. İşin mövzusu Uluslararası Politikada Başarısız Devletlerin
Demokratikleşme Sorunu

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti tərəfindən təsdiqlənsin

“ ___ ” _____ 2019 il

No

2. Tələbənin sona yetirdiyi işin kafedraya təhvil müddəti: 7 ay

3. İşin məzmunu və həcmi (izahı, hesabı və eksperimental hissəsi, yeni təhlilə ehtiyacı olan müəssisələr) Özet, Giriş, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Üçüncü bölüm, Sonuç, Kaynakça

4. Buraxılış işi üçün lazımı materiallar

BACIK, Gökhan (2007), Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik, Kaknüs Yayınları, İstanbul

BİNGÖL, Oktay (2016), Başarısız Devletler: Kavramlar, Nedenler ve Sonuçlar, Barış Kitabevi, Ankara

DAHL, Robert A. (2015), Demokrasi Üzerine, Betül Kadioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara

GÖZE, Ayferi (2013), Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Yayınevi, İstanbul

HEYWOOD, Andrew (2007), Politics, Palgrave Macmillan, New York

MERRIAM, Charles Edward (2001), History of the Theory of Sovereignty since Rousseau, Batoche Books, Kitchener

TILLY, Charles (2007), Demokrasi, Ebru Arıcan, Phoenix Yayınevi, Ankara

YALÇINKAYA, Ayhan (2011), “Büyük Sokratesçi Okullar ve Siyaset”, (Edt. Mehmet Ali Ağaoğulları), Sokrates'ten jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 91-123

5. Qrafik materiallarının siyahısı dəqiq göstəricilərlə (vacib cədvəl, çertyojlar, yaxud qrafiklər, nümunələr və s.)

6. Buraxılış işi üzrə məsləhətçinin soyadı, adı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi (diplom işinin ona aid olan hissəsini göstərməklə)

Dr. Aqil Məmmədov Arif

7. Buraxılış işinin təqdimi üzrə təqvim planı:

Sıra No	İşin hissələrinin adı yerinə yetirilməsi müddəti	Qurtarma faizi (yerinə yetirilmə)	İşin
---------	--	--------------------------------------	------

Plan faktiki üzrə

1. Bölüm (Kasım-Aralık 2018)
2. Bölüm (Aralık 2018)
3. Bölüm (Şubat-Mart 2019)

Buraxılış işinin rəhbəri _____

İmza

Məsləhətçi _____

İmza

Tapşırığı imza üçün qəbul etdim _____

(tələbənin imzası)

Tapşırığın qaytarılması tarixi “ ____ ” _____ 2019-ci il

Qeyd 1. Buraxılış işi üzrə verilmiş tapşırıq 2 nüsxədən ibarətdir.

Nüsxənin biri tələbəyə verilir, ikincisi kafedrada qalır.

2. Hazırlanmış buraxılış işini tapşırıqla birlikdə tələbə DAK təqdim edir.

BURAXILIŞ İŞİNİN PLANI

ÖZET

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETE TARİHSEL BAKIŞ VE EGEMENLİK

1.1. DEVLET VE İDEAL DEVLET'İN TEMEL ÖZELLİKLERİ

1.2. EGEMENLİK VE ULUSLARARASI SİSTEM

1.3. EGEMENLİK VE DEVLET

İKİNCİ BÖLÜM

TARİH'TE DEMOKRASİ VE EŞİTSİZLİK

2.1. DEMOKRATİKLEŞMENİN GERİ ÇEVİRİMİ

2.2. KATEGORİK EŞİTSİZLİĞİN YARATILMASI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞARISIZ DEVLETLER VE NEDENLERİ

3.1. TERİM SORUNU VE KIRILGANLIK

3.2. KIRILGANLIKLA İLGİLİ TERİMLER YELPAZESİ

3.2.1. Zayıf Devletler-Kriz Devletleri

3.2.2. Başarısız Devletler

3.2.2.1. Devlet Mevzuatı

3.2.2.2. Kamu Hizmetleri

3.2.2.3. İnsan Hakları Ve Hükuk Kuralları

3.2.3. Çökmüş Devletler

3.3. BAŞARISIZLIĞ'IN ÖLÇÜLMESİ

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA

ÖZET

Siyaset biliminin temel konularından biri de devlet olgusunun araştırılmasıdır. Bu açıdan incelendiğinde, devletin temel fonksiyonları ve bu fonksiyonların devlet tarafından yerine getirilmesidir. Günümüzde de bu konu güncelliğini korumakla beraber, bu yükümlülükleri yerine getiren devletlere başarılı, yükümlülükleri yerine getirmeyen devletlere de başarısız devletler olarak ifade edilmektedir. Bu konu kendi kendiliğinde birçok konuların, hukuk düzeni, meşru ve gayri-meşru hükümetler sorununu gündeme getirmektedir. Vatandaşların katılım düzeyi ve kendi kaderlerini kendilerinin belirlenmesi ortamının olduğu, ekonomik, siyasal, kültürel hayatta başarılı olabilecekleri bir ortamın kurulmasını amaçlamaktadır. Tüm bu sorunların ötesinde, ilk çağlardan günümüze kadar ki dönemde tartışılmayan konu sınırların korunması, devlet egemenliği tehdit edebilecek unsurların ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Bu uluslararası kuruluşlar detaylı olarak son bölümde incelenmiştir.

İÇİNDEKİLER

TUTANAK.....	iii
ÖZET.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETE TARİHSEL BAKIŞ VE EGEMENLİK

1.1. DEVLET VE İDEAL DEVLETİN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	3
1.2. EGEMENLİK VE ULUSLARARASI SİSTEM.....	4
1.3. EGEMENLİK VE DEVLET.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHTE DEMOKRASİ VE EŞİTSİZLİK

2.1. DEMOKRATİKLEŞMENİN GERİ ÇEVİRİMİ.....	22
2.2. KATEGORİK EŞİTSİZLİĞİN YARATILMASI.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞARISIZ DEVLETLER VE NEDENLERİ

3.1. TERİM SORUNU VE KIRILGANLIK.....	38
3.2. KIRILGANLIKLA İLGİLİ TERİMLER	
YELPAZESİ.....	42
3.2.1. Zayıf Devletler-Kriz Devleri.....	43

3.2.2. Başarısız Devletler.....	44
3.2.2.1. Devlet Mevzuatı.....	46
3.2.2.2. Kamu Hizmetleri.....	47
3.2.2.3. İnsan Hakları ve Kuralları.....	47
3.2.3. Çökmüş Devletler.....	48
3.3. BAŞARISIZLIĞIN ÖLÇÜLMESİ.....	49
SONUÇ.....	57
KAYNAKÇA.....	58

KISALTMALAR VE SİMGELER

OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
DFID	Uluslararası Kalkınma Dairesi
CSRC	Kriz Devletleri Araştırma Merkezi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
DAC	Kalkınma İşbirliği Direktörlüğü
CPIA	Ülke Politikası ve Kurumsal Değerlendirme
CIFP	Dış Politika Ülke Göstergeleri
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
IMF	Uluslararası Para Fonu
BM	Birleşmiş Milletler
HDI	İnsani Gelişme Endeksi
CPI	Yolsuzluk Algısı Endeksi
WPI	Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi
FWS	Dünya Özgürlük Araştırması

GİRİŞ

Günümüzde, başarılı devletler başarısız devletler arasında temel farklara dikkat ettiğimiz zaman, bu çizgilerin üzerinde önemle durulmaktadır. Aynı zamanda, demokratikleşme sürecinin hızla gelişmesi ile modern devletlerin bu sürece entegrasyon düzeyi incelenmiştir. Eğitim, sosyal haklar, vatandaşların siyasal katılım düzeyi ve yönetimlerin belirlenmesi bir diğer önemli özelliklerdir. Bu nedenle, birinci bölümde kırılğan, kriz devletler, zayıf devletler, çökmüş devletler olarak da kategorize edilmiştir. Tüm bu kriterlere uyan devletlerle, bu kriterlere uymayan devletler arasındaki farkları ortaya koymak açısından birçok uluslararası endeksler kurulmuş ve devletleri kendi kategorilerine göre derecelendirmektedirler. Özgürlükleri temel alan bu kuruluşlardan alınan puanlara göre, uluslararası politikada devletlerin başarılilik düzeyi ve itibarlılık sıralamaları ortaya çıkmaktadır. Bu endekslerin ortak özelliklerine dikkat ettiğimiz zaman, ekonomisinde sürekli başarılı olan, devamlılığı sağlayabilen, yönetimde gayri meşru yönetimlerin değil, halkı temel alan, halk tarafından oluşturulan, etnik sorunların toplumda hakim olmadığı, esas olarak ortak yararın, sosyal hakların güvence altına alındığı, genelde tek adamlı yönetimlerin değil, siyasal sistem olarak parlamentin, müzakere kültürünün hakim olduğu, kültürel farklılıkların pozitif taraflarını kendisinde birleştiren devletler başarılı devletler, yukarıda sıralananların aksi durum olan ülkeler ise başarısız devletler olarak ifade edilmiştir. Demokratikleşme dalgası ile beraber,yeni bağımsızlığını kazanmış devletler, sömürgelerin ortadan kalkması ile demokratik devletlerin sayının arttığını ifade edebiliriz.

Uluslararası ilişkilerde teorik tartişmalarda temel aktör olan devletin başarısızlığının ölçülmesi önümüzdeki yıllarda da tartişılacak ve endekslerde de değişikliklere gidilecektir. Devletin gelişmesi için altyapı kurumların başarılı olması gereklidir. Siyasal partiler, seçim sistemleri, seçim sistemlerinde, temsilcilik sorununu oluşturan seçimlerde barajın kaldırılması da devletlerin başarı notuna etkilemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETE TARİHSEL BAKIŞ VE EGEMENLİK

1.1. DEVLET VE İDEAL DEVLET'İN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Platon için iyi devlet-iyi toplum-iyi insan ya da yurttaş arasında bir mesafe yoktur. Gerçek anlamda iyi insan ancak iyi bir yurttaştır; iyi bir yurttaş ise ancak iyi bir toplum tarafından koşullanır ki bunun açık anlamı da iyi bir devletin gerekliliğidir. Platon, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir araya gelerek devleti oluşturduklarını ifade etmektedir. Platon, devlet anlayışı gereği, işbölümünden hareketle ideal devleti üç temel iş-meslek grubuna bölünmüş sınıflı bir toplumsal zemine yerleştirir. Bu üç temel iş alanı, üretim, koruma ve yönetim işleridir ve her bir iş ayrı bir sınıfa karşılık gelmektedir (Yalçınkaya, 2016: 98-101; Göze, 2013: 23-24). Plato, devleti büyük bir adamla karşılaştırmış ve bireyin işlevleri ile devletin işlevleri arasında bir benzetme yapmıştır (Merriam, 2001: 45-46).

Devlet, kolektivitenin bireye üstünlüğünü, organik olarak birbirine bağımlı bir ilişki içinde ileri sürer. Platon'un, kolektiviteye (hükümet ve toplum) ve oldukları halleriyle bireylere içten bir ilgisi vardır. Platon'un vardığı sonuç, bu birimlerin (entity) refahının en iyi, aralarındaki ayrıcalıkları reddederek, devletin, toplum ya da kolektivitenin birey üzerinde bir hiyerarşisinin kurulmadığı bir siyasal sistem aracılığıyla artırılabilirdir. Platon, bu nedenle, anlık arzuların üstünde uzun dönemli görevlerin yer aldığını ve topluma olduğu kadar bireylere de en faydalı olan adaletli hükümetin meşru kaynağı olarak filozofların üstün aklını kabul etmektedir.

Marsilius, devletin doğasını, fonksiyonunu ve örgütlenmesini tanımlamak için, Aristoteles'in *Politikası*ndan yararlanır. Marsilius, devletin kökenini, çok sayıda ev halkının hep birlikte doğal bir şekilde büyüüp gelişmesi veya birleşmesi olarak görür. Çok sayıda hanehalkını siyasal bir toplum oluşturmak için bir araya getiren müşevvik, hiçbir hanehalkının tek başına kendi kendine yeterli olamamasıdır. Zira, bir devleti oluşturmak, herkesin daha iyi yaşama amacına ulaşabilmesini garanti altına alır. Devlet, çok sayıda parçanın birleşmesinden ibaret olduğu için, yasa yapıcının, yöneticinin veya kralın görevi, farklı parçaları bir araya getirmektir.

Marsilius, Devlet işlerini düzenlemek için bazı standartların gerekli olduğunu bilir ve ona göre bu standart yasadır. Fakat Cicero ve Aquinas'm doğal hukuk geleneğiyle ilişkinin büyük oranda kesildiği bir dönemde Marsilius, çok modern ve dünyevî bir yasa tanımı yapmıştır. Marsilius'un dünyevi iktidar görüşü, mutlak iktidara, yani, yasa koyucuya neredeyse her şeyi yapma otoritesini herhangi bir sınır veya denetim olmaksızın bahşetmeyi doğrular görünmektedir. Hükümeti bir arada tutan ve onun siyasal gücüne sınırlar koyan bir bağı yeniden tanımlaması hala önemini korumaktadır. Çok önemli siyasal bağlar, artık Kiliseyle yönetici arasında değildir, bilakis yöneticiyle, yönettiği halk arasındadır (Tannenbaum, Schultz, 2015: 69-70; 140-141).

1.2. EGEMENLİK VE ULUSLARARASI SİSTEM

Bu aşamada egemenlik kavramının uluslararası sistem düzeyinde incelenmesi önemli bazı ipuçları verecektir. Kuramsal olarak, uluslararası sistem merkezi bir hükümetten yoksundur. Pek çoklarına göre uluslararası sistemin en önemli özelliği, hatta bu konuda yapılacak her türlü kuramsal çıkarımda ilk dikkat edilecek nokta, merkezi bir

hükümetin ya da bir başka deyişle bir dünya hükümetinin olmamasıdır. Böylece özellikle nedensellik (*causality*) açısından iç politika ile uluslararası politika arasında çok büyük bir fark ortaya çıkar. İç politikada devlet mutlak bir aktör olarak bütün süreçleri belirler. Örneğin insanlar vergi kanunlarının hükümlerine göre hükümete vergi verirler. Ancak siyasal nedensellik açısından insanlar vergi kanunları yazılı metinlerde olduğu için değil, bu kanunların arkasında bir devlet var olduğu için vergi öderler. Kısaca bütün görünen nedenlerin arkasındaki asıl neden devletin varlığıdır. Halbuki dış alemde, içte olduğu gibi kesin bir nedensellik zinciri yoktur. Karşılıklı güç dengesi ve diplomasi gibi süreçlerin dışında herkesin kabul edeceği mekanizmaların varlığı da söz konusu değildir. Deudney bunu şöyle açıklamıştır:

Dışarıda -yani devletler arasında- otoriter hükümet diye bir şey yoktur. Ancak devletler arası düzen özellikle iki kurum ve pratikten dolayı hala vardır: Egemenliğin karşılıklı tanınması ve güç dengesi. Devletler egemenliklerini karşılıklı tanıma yoluyla genişleterek bir tür devletler topluluğu oluştururlar ki burada devletin üstünlüğü ilkesiyle birlikte güç ve anarşi bir ölçüde dizginlenir.

Ancak bu anarşik uluslararası yapı, sistem düzeyinde bir tür ihtiyata yol açar. Mesela devletler genel olarak muhafazakardır. Bu yüzden, türlü devrimler yoluyla sistemin büyük değişikliklere gitmesini kimse istemez. Bir anlamda devletlerin temel stratejisi devrimi engellemek ve değişiklikleri asgari düzeyde tutmaktır. Doğal olarak mevcut durumdan memnun olmayan ülkeler için tercihler farklıdır. Kaçınılmaz olarak sistemin temel yapısından memnun olmayan ve yapıyı değiştirmek isteyen ülkeler olacaktır. Martin Wight, bu ülkeleri devrimci (*revolutionists*) olarak tanımlar. Bunlar değişik moral değerlerden yola

çıkarak mevcut sistemi adil olmadığı için değiştirmek isterler. İslam devrimi sonrası İran ve komünist devrim sonrası SSCB, Wight'in devrimci tanımına uyan ülkelerdir. Burada Wight'in devrimci olmak ve moral değerlerden yola çıkmak arasında kurduğu ilişki önemlidir. Tüm bunların ötesinde, devrimci ülkeler bir tarafa, uluslararası sistemdeki hegemon güç bile her istediğini elde edecek bir nedensellik mekanizması oluşturamaz. Süper güçlerin başarısız olduğunu gösteren pek çok örnek yaşanmıştır. Hiçbir güç bir ülkenin uluslararası imkan alanını bir devletin iç politik durumunda olduğu gibi mutlak bir sınıra götüremez. Bu yapı kaçınılmaz olarak uluslararası sistemin nedenselliğini biçimsizleştirir. İç alemde devletin varlığı asıl neden olarak bütün olayları açıklayabilirken, dış alemde hiçbir gücün böyle tecelli edememesinden dolayı nedensellik açısından karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır.

İşte güç ve nedensellik açısından anarşik olan bu modelde egemenlik, sistemin analiz edilmesinde anahtar bir kelimedir. Zaten, uluslararası ortaya çıkması, egemenlik kavramının devletin evrimi bağlamında ortaya çıkması ile doğrudan ilgilidir. Uluslararası kavramı ancak modern devlet sisteminin ortaya çıkması ile anlamlıdır. Modern devlet sistemi, kökeni geç Orta Çağ'da olan bir sistemin gelişmesi ile oluşmuştur. Tarihsel olarak Orta Çağ'ın sonunda önemli değişiklikler ortaya çıkmış; sonuçta feodal lordlar, krallar, imparator ve Papa gibi türlü aktörlerin iç içe geçmiş yönetim birimlerinin olduğu Orta Çağ Avrupa düzeni sona ermişti. Bunun yerine sınırlarla birbirinden ayrılmış devletler sistemi adım adım ortaya çıkmaya başladı. Bu süreçle paralel olarak, modern anlamda egemenlik kavramı ilk defa ülkesel devletin ortaya çıkması ile hayat bulmuştur. Bu nedenle uluslararası kavramının Orta Çağ sonrası

dönem için geçerli olduğunu daha önce belirtmiştik. Westfalya Barışı (1648) da bu sürecin sembolik göstergesidir (Bacık, 2007: 93-97).

Westfalya sistemi, herhangi bir otoritenin devlet içinde yasal bir yetkisi olmadığını varsayar. Westfalya anlaşması, bugün yürürlükte olan devlet sistemine göre temel ilkeleri resmen doğruladı. Uzun süredir gerçek olan devletin egemenliği, uluslararası anlaşmaların, geleneklerin ve daha sonra mevzuatın konusu olmuştur (Krejci, 2006: 57).

Bu barış ile Avrupa, sınırları birbirinden iyice ayrılmış, egemen ve ülkesel devletler arasında paylaşılacaktı. David Held ortaya çıkan Westfalya düzenini şöyle tasvir etmektedir:

(1) Dünya kendilerinden başka üstün otorite kabul etmeyen egemen ülkelere bölünmüştür, (2) Hukuk yapmak, çauşmalan sonuçlandırmak ve hukuk uygulamak gibi konular münhasıran birbiri ile güç ve çıkar mücadelesi içindeki devletlere verilmiştir, (3) Devletler arasında türlü farklılıklardan doğan çauşmalar genelde güç ile çözülecektir, (4) Bütün devletler hukuk önünde eşittir, (5) Uluslararası hukuk en az düzeyde, bir birlikte yaşamı gerektirecek şekilde oluşmuştur.

Peki, Held'in ideal bir düzeyde tasvir ettiği Westfalya düzenine göre kuramsal olarak uluslararası düzeyde egemenliğin anlamı ve işlevi nedir? İlk olarak belirtilmesi gerekir ki egemenlik, Westfalya sisteminde belirleyici, yani kurucu ilkedir. Bir başka değişle egemenlik, uluslararası sistemin anayasal bir kuralıdır. Philpott, bunu uluslararası toplumun üzerinde ittifak ettiği kurallar ve değerler kümesi olarak tanımlar ki bu küme, otoritenin kimler tarafından temsil edildiğini ve otorite olmanın şartlarını da belirler. Bu kadar temel bir kavram olarak egemenlik, böylece modern devlet sisteminde çok önemli bazı sonuçlar doğurur.

Bunlardan birisi ülkesel devlet modelinin merkeziliğidir. Egemenlik, uluslararası sistemin temel aktörü olan devletin yapısını ve kimliğini belirler. Öte yandan egemenlik, temel aktörler arasındaki ilişkinin doğasını da belirler. Modern sistemde aktörler arasındaki ilişki Orta Çağ sisteminde türdeş olmayan aktörler arasındaki ilişkiden farklıdır. Bir başka örnek vermek gerekirse Yunan şehir devletlerinin birbirleri ile olan ilişkisinden de farklıdır. Sonuç olarak egemenlik hem aktörlerin doğasını hem de aktörlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin doğasını belirleyerek modern uluslararası sistemdeki davranışsal modelleri tespit etmektedir.

İkincisi, egemenlik devleti temsil edilir hale getirir. Egemenlik aracılığıyla devlet, devletler topluluğu içinde *sosyal* bir statü kazanır. Böylece egemenlik, sistem düzeyinde bir meşruiyet sağlar. Diğer bir deyişle egemenlik bir anlamda uluslararası camiaya kabul edildiğini gösteren bir bilet gibidir. Onufun belirttiği gibi devlet olabilmek (*statehood*) eşit ve formel olarak egemenlik kurumu aracılığı ile mümkündür. Bu arada egemenlik devletler için bir koruma mekanizması da sağlar, çünkü egemenliğin her hangi bir ihlali tamamen gayrimeşru görülür, hatta bu, modern devlet sistemi içindeki en önemli tabudur. Uluslararası Adalet Divanı, bir kararında bağımsız devletler arasında ülkesel egemenliğe saygıyı modern uluslararası ilişkilerin en önemli ilkelerinden birisi olarak tanımlamıştır. Aynı biçimde, Birleşmiş Milletler sistemi de egemenlik ilkesi üzerine kurulmuştur. BM Anayasasının 2. maddesi ülkelerin eşit egemen olduğu ilkesine dayanır. Bu madde aynı zamanda her türlü egemenlik ihlalini kesin bir dille hukuk dışı olarak tanımlamaktadır.

Üçüncü olarak, egemenlik meşruiyetin kaynağıdır. Ancak egemen bir devlet üzerinde diğer bir aktör otorite sağlayamaz. Egemen devlet kendi sınırları dahilinde mutlak ve başka her türlü gücü dışlayan bir otoriteye sahiptir. Aynı zamanda egemenlik, meşruiyet ilkesi yoluyla kendini koruma, bağımsızlık, eşitlik ve karşılıklı saygı gibi kurumları da var eder. Bir bakıma egemen devletler böylece bazı haklar ve imtiyazlar edinirler. İşte bütün bunların sayesinde, modern uluslararası sistemin anarşik doğasına rağmen, sistemik düzeyde bir düzen devam etmektedir. Son olarak, egemenlik sistemdeki sınırları da belirler. Çünkü egemenlik otoriteyi işlevsel olarak değil, coğrafi olarak tanımlar. Sınırlar, bu düzen içinde, yeryüzü üzerinde devletleri birbirinden ayıran muhayyel ayrımlar olarak tanımlanabilir. Sınırlar devletleri birbirinden ve açık denizden ayırır. Bu coğrafi bölünmüşlük uluslararası hukuk tarafından da meşru olarak onaylanır. Uluslararası hukuka göre, yerkürenin her bir devletin dünyanın belirli bir yerine sahip olacak şekilde paylaşılması ve bu alanlarda ilgili devletlerin her türlü hükümlerlik haklarına sahip olmaları doğaldır. 1910 yılında Daimi Hakemlik Mahkemesi (*Permanent Court of Arbitration*) bunu “Egemenliğin asli unsurlarından birisi onun belirli bir ülkesel alanda uygulanmasıdır.” diyerek açıkça vurgulamıştır. Sınır ilkesi ile birlikte modern uluslararası sistem içinde egemenlik ve mekan arasında mantıksal bir paralellik söz konusu olmuştur (Bacık, 2007: 97-101).

Egemenlik, hukuk ile hukuk arasındaki ilişkisel arayüzdür. Bu alanları hem ayıran hem de birbirine bağlayan politika olarak bilinmektedir. Dolayısıyla, egemenlik politikanın özerkliğini temsil eder ve dolayısıyla kamu hukukunun temelini oluşturur. Egemenlik, doğası gereği derinden politiktir ve “belirli bir bölgedeki bir grup insanın toplumdun

farklılaştırılabilen ve bunu yapabilen bir yönetim otoritesinin kurulmasıyla düzenli bir uyum içinde şekillendiği bir süreçle ortaya çıkmaktadır (Bartelson, 2006: 479). Egemenlik fikri özgürlük ve demokrasi gibi modern politikaların en temel kavramına bağlıdır

https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/11261/9/09_chapter%204.pdf.

Coğrafi kurumsallaşma modern devletin en önemli özelliklerinden birisidir. Modern insan için yeryüzünün birbirinden ayrı ülkelere bölünmüş olması kaçınılmazdır. Modern insanın bu durumu normal olarak kabul etmesini Bartelsonun bilgi kuramı ile açıklamak yerinde olacaktır. Bartelson'a göre her bir dönem kendi şartlarının ve bağlamının gerektirdiği bir bilgi türünü ortaya çıkarır. Diğer bir deyişle bilgi dönemselsel ve konjonktürelidir. Bartelson, bu hususta Rönesans dönemi bilgisini ve Avrupa'da dinsel Reform ile ortaya çıkan yeni bilgi türünü birer örnek olarak sunar. Bu kurama göre yeryüzünün egemen devletler tarafından ülke ülke bölünmesini doğru kabul etmek modern bilginin doğal bir sonucudur. Aynı yaklaşımı Ruggie'de de görmekteyiz. O'na göre dahili ve harici olanın sınırlar aracılığıyla ayrılması tamamen modern bir fenomendir. Bu durum modern çağın koşulları ile ortaya çıkmıştır. Nitekim sınırlar günümüz insanı için sorgulanmayacak gerçekliklerdir. Hatta Gilpin'e göre uluslararası politikada değişim denilen şey çok uzun süre çeşitli devletlerin birbiri ile savaştığı ve çatıştığı toprak ya da sınır meselesinden başka bir şey değildir.

Değişik dönemlerdeki emperyal, kabilesel ya da dinsel mekan algılamalarında değişik yapı örnekleri görülmüştür. Bununla birlikte sınırlarla belirlenmiş ülkesel mekan düşüncesi, modern devleti diğer bütün formlardan ayırır. Önceki hiçbir yapı bütün sistemi açık ve kesin

sınırlar marifetiyle şekillendirmemişti. Bu yüzden, Agnew yerinde bir ifade ile modern devleti, çağımızın coğrafi konteyneri olarak tasvir eder. Öte yandan yeryüzünün sınırlarla bölünmesi sosyal ve siyasal uygulamaları derinden etkiler. Nitekim sınırlar aynı zamanda önemli normatif sonuçlar üretir. Bu normatif sonuçların birincisi devletin yüceltilmesidir. Mekan ve devlet düşüncesinin sınırlar marifetiyle eşlenmesi suretiyle, devlet bir anlamda zamanın dışına çıkarılır. Konuyu Foucault merkezli ele alırsak mekan, “ölü, sabit kılınmış böylece diyalektik olmayan yani sabit” bir kavram olduğu için devlet ile eşlendiği zaman onun yüceltilmesini sağlar. Başka bir normatif sonuç olarak, sınırlar yoluyla iç ve dış arasındaki çizgi belirlenir, İç-dış aynı modern devletin ön önemli kurumlarından birisidir. Böylece “Öteki, yabancı kim?” sorusunun cevabının altında bir anlamda sınır kavramının nasıl tanımlandığı yatar. Devlet doğal olarak anarşik dış alemi bir istikrarsızlık ve güvensizlik alanı olarak görür. Buna karşılık, içte ise grup bağları güçlüdür ve sınırlarla belirlenmiş ülke içinde bir tür yakınlık vardır. Böylece, sınırlar bir toplumun ortak kimliğinin pekişmesinde büyük rol oynar. Ne var ki bu noktada eleştirel bir konunun altı kısaca da olsa çizilmelidir. Sınır ve grup kimliği arasındaki ilişkinin doğasını tanımlamak her zaman kolay değildir. Kuramsal olarak sınır, bir ulusla beraber anılan devletin hükmetmesi için fiziki bir zarurettir. Ancak, sınırlarla çevrili ülkenin (*territory*) türdeşliği (*homogeneity*) bir mitem ibarettir. Hiçbir zaman sınırların belirlediği ülke ile insanlar arasında mükemmel bir uyum yoktur. Hiçbir ülke etnik, dinsel vb hususlarda sadece belirli bir grup (tip) insandan oluşmaz. Ancak modern devlet bu uyumsuzluğa aldırmandan ulusal kimlik ve ulusal birlik kavramlarını kutsar. Böylece sınırın belirlediği toprak üzerindeki kültürel farklılıklar bastırılmaktadır (Bacık, 2007: 101-104).

1.3. EGEMENLİK VE DEVLET

Uluslararası düzeyin dışında, egemenliğin devleti nasıl nitelediği de önemlidir. Egemenlik, herhangi bir devletin sabit niteliği olan zorunlu ve devredilemez bir siyasi ve yasal mülkiyettir (Gevorgyan, 431). Tarihsel olarak bu iki kavramın evrimi birbirine büyük ölçüde paralellik arz eder. Bu nedenle modern devletin tarihsel evrimine kısaca bakmakta fayda var. Tarihi seyri içinde ifade edersek devlet modern bir kavramdır. Bobbio gibi uzmanların da belirttiği gibi modern dönemden önce bugünkü anlamda devletin varlığı söz konusu değildi. Bugün bazı eski dönemlerde ortaya çıkmış değişik siyasal oluşumlara zorunlu olarak devlet demekteyiz. Ancak bu, dilsel bir zorunluluktan başka bir şey değildir. Peki, modern anlamda devlet nasıl ortaya çıktı? David Held'in beş aşamalı açıklayıcı tarihsel modeli bu sorunun cevabını ortaya koymada bilgilendirici bir perspektif sunmaktadır. Held'e göre ilk evre geleneksel haraç merkezli imparatorluklar (*traditional tribute-taking empires*) dönemidir. Ondan sonra, feodal yapı ortaya çıkmıştır ki bunun temel özelliğinin iç içe geçmiş karmaşık yönetim birimleri olduğu ikinci bölümde uzun uzun ele alınmıştır. Üçüncü evre, gevşek yapıli sistemlerin (*polity of states*) ortaya çıkmasıdır. Dördüncü evre olarak mutlakıyetçi devletin ortaya çıkması gelir ki bu aslında merkezi yönetim ve daimi ordu gibi özelliklere sahip olmak bakımından modern devletin doğuşunun habercisidir. Nihayet son aşama modern devletin ortaya çıkmasıdır.

Mutlakıyetçi devletler, Orta Çağ düzeninde modern devlet sistemine geçişte bir tür ara dönemdir. Nitekim tarihsel akış içinde modern devletin önemli özelliklerinin ilk defa mutlakıyetçi devletlerde ortaya çıktığını biliyoruz. Mutlakıyetçilik ilk olarak küçük ve zayıf siyasal birimlerin

merkezi güçler tarafından yutulması ile ortaya çıkmıştır. Adli ve mali merkezîyetçilik ilk defa belirli ölçülerde mutlakîyetçi devletlerce yaratıldı. Yine bu bağlamda merkezi ordu ve bürokrasinin ilk uygulamaları mutlakîyetçi devletin gerçekleştiği adımlardır. David Held mutlakîyetçi devleti daha uniform, sürekli, etkin ve eylemleri hesap edilebilir bir yönetimin tek elde toplanması olarak tanımlamaktadır. Aynı biçimde, daimi ve profesyonel bürokrasi ile ordu gibi yeni yönetim aygıtları ilk defa Batı Avrupa’da mutlakîyetçi devlet ile ortaya çıkmaya başladı. Held tarihsel süreç içinde mutlakîyetçi devletlerin rolünü özetle şöyle ifade etmiştir:

(1) Ülkesel sınırlar içinde gittikçe üniform hale gelen bir yönetim sisteminin ortaya çıkması; (2) hukuk üretmek ve uygulamak konusunda yeni mekanizmaların yaratılması; (3) idari gücün merkezileşmesi; (4) mali idarenin tadili ve yaygınlaşması; (5) devletler arası ilişkilerin diplomasi ve diplomatik kurumlar aracılığı ile formel hale gelmesi ve (6) daimi orduların oluşturulması.

Held’in özetinden de görüldüğü gibi mutlakîyetçi devletler, sadece iç politikaya ait değil, devletler arası ilişkilerin doğasına da ilişkin önemli yenilikleri meydana getirmişlerdir. Peki, bu tarihsel arka planın önemi nedir? Devletin tarihsel dönüşüm aslında yukarıdaki tartışmadan da anlaşılacağı üzere erken dönem yağmacı imparatorluklardan modern devlete geçişin bir hikayesidir. Orta Çağ’da kral aslında devletin kendisi demektir. Böylece halkını yönetmek için her türlü araca tartışmasız sahipti. Ancak bu konuda tek sorunu sınırların ve görevlerin iç içe geçmiş olmasından dolayı işine karışan değişik aktörlerin var olmasıydı. Çünkü Orta Çağ yöneticisinin yönettiği alanı belirleyen ve onu dış dünyadan ayıran sınırlar yoktu. Böylece bir yandan her türlü şiddeti kullanma yetisine sahipti bir yandan da türlü dışsal aktörler tarafından

kısıtlanmaktaydı. Mutlakıyetçi devletin ortaya çıkması bu durumu merkezi yönetim lehine olağanüstü bir biçimde değiştirdi. Kral, yönettiği alan içinde mutlak bir hakim olarak ortaya çıktı. Daimi ordu gibi yeni kurumlar onun yönetme kabiliyetini arttırmıştı. Burada şu nokta önemlidir: Bu modelde egemenliğin yeri (*the location of sovereignty*) kralın şahsı ile özdeştir. Çünkü Orta Çağ'dan geleneksel olarak gelen her türlü yönetim aracını (şiddet, baskı, vergi, kanun...) kullanmak yanında bir de ortaya çıkan mutlakıyetçi devletin araçlarını kullanmaktaydı. Nitekim hukuk, maliye ve idari alanda merkezileşme yaygınlaşmaktaydı. Bu araçlar güçlendikçe Orta Çağ'ın muğlak ve karmaşık yapısı ortadan kalkmaktaydı. Böylece daha üniform (tek biçimli) siyasal birimler ortaya çıkmaya başladı. Dış aktörlerden bir derece korunmuş halde, içte otoritesini oldukça arttıran monark egemenliğin olduğu tartışmasız yerd. Yani egemenliğin yeri konusunda durum artık Orta Çağ'daki gibi değildi. Ancak mutlakıyetçi devletin egemenliğin yeri konusunda sağladığı bu kesinlik daha sonra sona ermiştir. Daha sonraki dönemde, yani modern devlet döneminde, egemenliğin yeri yeniden karmaşık bir sorunun parçası haline geldi. Bürokrasi ve benzeri sofistike devlet kurumlarının varlığı egemenliğin nerede tecelli ettiği ve nasıl kullanıldığı konularında belirsizliği güçlendirdi. Modern devletin özellikle kuramsallaşma adına ortaya koyduğu benzersiz karmaşa durumu daha da zorlaştırmıştır. Zira modern devlet içinde birbirini dengeleyen kurumlar vardır ve Joel Migdal'in deyişi ile karmaşık görevlerle ortaya çıkan yüzlerce kurum devletin her hangi bir biriminin egemenliği tek başına kullanmasını engeller. Devlet bu karmaşık yapıyla bir tür labirente dönmüştür. Peki, o zaman modern devlette egemenlik nerededir ve kim (halk, devlet başkanı ya da parlamentodan hangisi) tarafından kullanılır? Egemenliğin konumu hakkındaki karmaşa

normal olarak onun doğası üzerine olan çalışmaları da etkilemiştir. Bu aşamada devletin nasıl tanımlandığına kısaca bakmak yerinde olacaktır. Bir tanımla başlamak gerekirse, Anthony Smith konuyu şöyle ortaya koymuştur:

Devlet, sınırlarla belirlenmiş bir ülkede diğer sosyal kurumlardan ayrı ve otonom halde münhasıran güç kullanma yetkisini mutlak olarak kullanan bir kamusal kurum anlamına gelmektedir. Ulus ise öte yanda kültürel ve siyasal bir bağı niteler ki, bu aynı tarihsel ve kültürel yurdu paylaşan bir topluluğun birlikteliği demektir.

Görüldüğü gibi Smith'in tanımında iki noktanın altı çizilmiştir: Birincisi devletin diğer her türlü kurum ve toplumdaki ayrıldığıdır. Yani devlet otonomdur. İkinci nokta, devletin kendi alanında mutlak güç kullanma yetkisine meşru olarak sahip olduğudur. Bu, bizi çok iyi bilinen Weberci devlet yaklaşımına götürür. Weber'e göre devlet organize bir halde güç kullanma yetkisini meşru olarak elinde tutmaktadır (Bacık, 2007: 105-109). Weber için modern devlet, kendisinin daha genel bir siyasi dernek kategorisinin özel bir şekli olan devletin özel bir şekliydi (Pierson, 2004: 6). Weberci yaklaşım, devletin tanımı konusunda belirleyici olmuştur. Ancak burada önemli olan hem Smith'in hem de Weber'in tanımında görülen ortak bir noktadır. Her iki tanıma göre egemenlik açısından devlet-toplum ilişkileri önemlidir. Diğer bir deyişle yöneten-yönetilen sorunu konunun özünü oluşturur. Uluslararası sistem içinde devlet sınırlı bir güce sahip olmasına rağmen, iç politikada kadiri mutlaktır. 1690 yılında Christian Weise, "Devlet -ister cumhuriyet (*republic*) ister *commonwealth* olarak tanımlanmış olsun- esasen içinde yönetenlerin ve tebaanın bulunduğu büyük bir topluluğa işaret eder." derken aynı noktaya parmak basmaktaydı. Bu yüzden, yöneten-yönetilen ilişkisi egemenlik çalışmalarında, özellikle Weberci yaklaşımda, önemli bir yer

tutmaktadır. Egemenlik, devlete kendi sınırları içinde yaşayan insanlar üzerinde neredeyse sınırsız hükümlerlik yetkisi tanır. Bu nokta çok uzun zamandır farklı uzmanlarca vurgulanmaktadır. Dewey 1894 yılında, konu üzerine yazan Austin'in şu sözünü aktarmıştır: "Toplumun gerçek egemen olan kısmı toplumun kendisi değil, egemen olan kısmıdır." Dahası, egemenlik dahili istikrar ve yönetim gibi açılardan bir tür ideoloji rolündedir. Naeem Inayatullah'ın yerinde tespiti ile egemenlik, devletlere muhaliflerini tamamen ortadan kaldırmak ve aykırı düşünceleri susturmak için verilen bir tür icazet gibidir (Bacık, 2007: 109-110).

Devlet bir kere toplumdaki ayn bir kurum olarak tanımlanınca, onun da çıkarları olan, kararlar veren ve eylemde bulunan bir aktör olarak düşünülmesi gerekmektedir (Wendt, 1990: 199). Bir anlamda devlet insan gibidir. Bu antropomorfik yaklaşım geniş bir tarihsel evrim bağlamında anlaşılabilir. Özellikle Alman filozof Hegel tarafından temsil edilen bu görüşte devlet bir noktadan sonra aşkın bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Bir anlamda devlet, tanrısal bir karakterdedir.

Konuya legal bir açıdan bakmak yerinde olacaktır . 1933 yılında imzalanan Montevideo Konvansiyonu devletin doğası ve tanımı üzerine önemli noktaları ortaya koymuştur. Konvansiyonun birinci maddesi devleti uluslararası hukukun bir kişiliği olarak tanımlar. Uluslararası hukukun bir kişiliği olarak devletin bazı özellikleri olmak durumundadır. Bunlar daimi nüfus, tanımlanmış bir toprak, hükümet ve diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesine sahip olmaktır. Konvansiyonun belirlediği neredeyse klasikleşmiş olan bu tanıma bakacak olursak devletin maddi ve maddi olmayan unsurlarla tanımlandığı görülür. Nüfus ve toprak gibi unsurlar maddi unsurlardır. Ancak bir hükümete sahip olmak veya diğer

devletlerle ilişkiye girme kapasitesine sahip olmak gibi unsurlar daha ziyade maddi olmayan unsurlardır. Her ne kadar bu iki farklı kümeyi birbirinden tamamen ayırmak mümkün olmasa bile Weberci yaklaşım özellikle maddi olmayan unsurları devletin doğasını anlamak için öne çıkarır. Çünkü Weberci yaklaşıma göre devlet ile halk arasında mutlak surette bir yabancılaşma kaçınılmazdır. Bireyler için iyi olan ile devlet için iyi olan farklı şeylerdir; devlet, kendine ait somut bir varlığa sahiptir. Bu yüzden devletin otonom bir aktör olarak davranması beklenir. En demokratik ve plüralist toplumlarda bile devletin böyle bir yabancılaşmaya dayalı varlığı kaçınılmazdır. Diğer bir deyişle devleti var eden özelliklerden biri devletin aşkınlığıdır. Böylece devlet ile toplum arasında bir boşluk oluşması kaçınılmazdır. Maksimum bir popülerleşme adına devletin otonomisine son vermek bir anlamda devletin sonunu getirmek demektir. Bir anlamda devlet muhayyel bir varlıktır. Mesela devlet adına iş yapan resmi görevlilerin durumu bu açıdan önemlidir. Nitekim insanlar bir tür yabancılaşma içindedir. Bu kişilerin otoriteleri hiçbir şekilde kendi bireyselliklerinden değil, devlet otorite rafından kendilerine verilen yetkiden kaynaklanır. Devletin varlığı böyle muhayyel kategoriler ve konular yaratır.

Bu kısmı özetlemek gerekirse, egemenlik devletin doğası bağlamında önemlidir. İlk olarak, egemenlik ve devlet tarihsel süreçleri açısından evrimsel olarak birbiri ile yakından ilişkilidir. Egemenliğin yeri ve doğası gibi bütün önemli kavramlar devletin tarihsel dönüşümü ile değişmişlerdir. İkinci olarak, egemenlik devlet için bir tür kriterdir. Bütün devletler için egemenlik onların devlet olabilme kapasiteleriyle ilgilidir. Hatta devletler egemenliklerini ne ölçüde gerçekleştirdiklerine göre sınıflandırılabilirler. Üçüncü olarak egemenlik, devletin uluslararası sistem içinde yerini belirlemede önemli olduğu gibi, iç politikayı çö-

zümlemek için de anahtar bir kavramdır. Çünkü devlet hem ülke içinde hem de uluslararası düzeyde örgütlenmiştir. Bu iki farklı düzeyde örgütlenme egemenlik kavramı aracılığı ile olur. Bu yüzden devlet her iki alanda, olabilecek egemenlik ihlallerini hemen durdurmak ve cezalandırmak isteyecektir. Çünkü devlet kendini hem içte hem de dışta her türlü egemenlik ihlalinden korumak zorundadır. Son olarak, devletin kendi meşru otoritesini nasıl örgütlediği egemenlik ile yakından ilişkilidir. Seçimlerden, kanunların nasıl yapıldığına kadar bütün önemli kavram ve süreçler bir devletin egemenliğini nitelemektedir.

Egemenlik aynı zamanda bir iç politik sorun olsa da, geleneksel yaklaşım egemenliği münhasıran uluslararası ilişkiler düzeyinde ele almaktadır. Gerçekten de egemenlik konusu genelde yerleşik olarak dış politik bağlamda ele alınmıştır. Bu yüzden egemenliğin uluslararası düzeyde kurumsallaşması en önemli sorunsal olarak görülmektedir. Bu bir anlamda disiplin içindeki neorealist yaklaşımın mirasıdır. Bu nedenle, egemenlik merkezli çalışmalar otomatik olarak dış politik gelişmelere yoğunlaşır. Her ne kadar dış politik düzey önemli olsa da, salt bu düzeyde bir analiz şüphesiz egemenliğin her düzeyde kurumsallaşmasını anlamak için yetersiz olacaktır. Bu konuyu kuramsal olarak daha tutarlı ele almak için Joel Migdal'ın toplumsal bir kurgu olarak devlet (*state-in-society*) yaklaşımından bahsetmek yerindedir. Migdal, devleti sınırlarla belirlenmiş bir toprak parçasında yaşayan insanları temsil eden ve bu sınırlı alanda yönetmek için örgütlenmiş aktörün tutarlı görüntüsü olarak tanımlar. Devlet böyle tanımlandığı zaman, onu var eden iki tür ayrımın altı çizilmelidir: Bunlardan ilki bir devleti diğer devletlerden ayıran sınırlardır. Bundan kasıt geleneksel egemenlik çalışmalarındaki uluslararası sınırlardır. Bütün devletler bu sınırlara saygılı olmak zorundadır. Benzer biçimde her devlet bu sınırları aşıp başka bir devletin

iç işlerine karışmamak durumundadır. Migdal'in yaklaşımına göre önemli olan ikinci ayrım ise devlet ve ona tabi olan insanları birbirinden ayıran sosyal ve siyasal sınırlar çerçevesinde ortaya çıkar. Bu ayrım Smith ve Weber gibi yazarların tanımlarında da görülen ayrıma işaret eder. Devlet, uluslararası sınırlar aracılığı ile diğer devletlerden ayrıldığı gibi, bazı siyasal ve sosyal sınırlar marifeti ile kendi yönettiği topluluktan da ayrılır. Her hangi bir aktör ya da grup devletin iç politik alanda dayandığı sınırları ortadan kaldırmak isterse bu girişim, uluslararası düzeyde olduğu gibi, egemenlik krizi doğurur. Devlet ile toplum arasındaki sınırlar devletin bir anlamda kökenidir. Bütün devletler vatandaşlık, disiplin, merkezi otorite, kanunlar ve eğitim gibi sosyal sınırlar meydana getirirler. İşte bu sınırlar Smith, Weber ve Migdal'in tanımlarındaki iç sınırlara işaret eder ve bunların ihlalleri birer egemenlik krizidir. Bu tür düzenlemelerin amacı devlet otoritesini sağlamak olduğu kadar, devlet ve diğer her türlü formasyon arasındaki ayrımı korumaktır. Bu yüzden bütün sosyal aktörler, devletin bu tür ayrım ve standartlarına uymakla yükümlüdür. Devlet ve toplum arasındaki sınırlar vatandaşlık gibi modern devletin temel kurumlarını yaratmak için elzemdir. Bu kurumlar/sınırlar böylece devlet ve toplum arasındaki her türlü ilişkide eşitlik merkezli bir yapı oluşturur. Bu sınırlar Weberci yaklaşıma göre nötr (yansız) ve rasyonel olmak zorundadır. Nötrlük ve rasyonalite kavramlarıyla anlatılmak istenen sözü edilen sınırların her türlü doğal/doğuştan özelliği (etnik, dinsel, cinsel...) reddetmesidir. Böylece devlet ve toplum arasındaki ilişki objektif, tahmin edilebilir, anlaşılabilir ve açık olmalıdır. Bu yüzden vergilendirme, eğitim gibi devlete ait bütün düzenlemeler her türlü doğal (cinsel, dinsel...) ayrımı dikkate almamak zorundadır. Eğer her hangi bir grup (veya aktör) devlet ve toplum arasındaki bu nötr ve rasyonel

sınırları ihlal etmek isterse bu hiç şüphesiz bir egemenlik krizine neden olur. Devlet, toplum ile arasına koyduğu sınırları uygulamak konusunda sorunlar yaşarsa bu bir anlamda nüfuz sorunudur. Peki, bu ihlal nasıl olabilir? İç politika bağlamında bürokratik ilişkilerde kabilecilik, mezhepçilik yahut cemaatçılık egemenlik krizine örnek olarak gösterilebilir. Aynı şekilde ülkenin belirli bir yerinde devlet otoritesine karşı gelen terörist olaylar da bir nüfuz problemi olduğu için egemenlik krizine neden olurlar. Görüldüğü gibi devlet ile toplum arasındaki nötr ve rasyonel sınırların her türlü ihlali bir tür egemenlik sorunudur. Tıpkı uluslararası ilişkilerde olduğu gibi, devlet kendini var eden sınırların iç politik alanda da korumak isteyecektir. Bu yüzden devlet-toplum sınırlarının konsolidasyonu egemenlik açısından çok önemli bir konudur. Egemenlik krizleri konusu özellikle Batılı modern sistemin yayılması sonucu bu modele göre yeniden yapılanan Batı dışı toplumlardaki devlet biçimlerini açıklamak için büyük önem taşımaktadır. Batılı sistemin genişlemesi ile ortaya çıkan pek çok yeni devlet sürekli bir biçimde yapısal egemenlik krizleri ile boğuşmaktadır (Bacık, 2007: 110-114).

Küreselleşme süreci bağlamında Devlet egemenliği ilkesi özel bir önem kazanmaktadır. Devletlerin eşitliği, sadece kendi aralarında değil, aynı zamanda kendi davranış standartlarını yaratan uluslararası finans kurumları ve hükümet dışı, uluslararası yapılar ile diyaloga aktif katılım gerektirmektedir (Bytyak, 2017: 578).

Bir devletin egemenliğinin sağlıklı olması ve devlet olarak nitelendirilebilmesi açısından önemli olan kavramlardan biri de ülke bütünlüğü kavramıdır. Ülkenin bütünlüğü, yargı ve idari devletin uygulamada işlevini yerine getirmesi için vazgeçilmez bir kavramdır. Ülkenin bütünlüğü, Westphalian Anlaşması'nda da vurgulanmaktadır.

Ancak antlaşmanın diğer maddeleri gibi soyut bir durumdadır. Bir devletin güçlü bir devlet olarak görülmesi için, ülkenin bütünlüğü bozulmamalıdır (Güner, 2008: 29).

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHTE DEMOKRASİ VE EŞİTSİZLİK

2.1. DEMOKRATİKLEŞMENİN GERİ ÇEVİRİMİ

"Demokrasi" kelimesi Yunanca'dan gelen bir terimdir ve iki kelimedenden oluşur: demolar = insanlar ve kratein = yönetmek, hükmetmek anlamına gelir. "Demokrasi" kelimesinin tam anlamıyla aşağıdaki terimlerle tercüme edilebilir: Halkın Hükümeti veya Çoğunluk Hükümeti. Demokrasi, bir devlet biçimi olarak monarşi, aristokrasi ve diktatörlükten ayırt edilebilir. Demokrasinin en yaygın tanımı: "halkın, halkın ve halkın hükümeti" olarak bilinmektedir (Abraham Lincoln). Başka bir deyişle, bir hükümetin halktan geldiğini söyleyebiliriz; halk tarafından ve halkın kendi çıkarları için kullanılmaktadır (Beeker, Raveloson, 2008: 4, Heywood, 2007: 72). Demokratik ilke, halkın yalnızca vücut politikasına üyeliği nedeniyle egemen gücün kaynağı olduğunu savunmaktadır. Bu eşitlik ilkesidir (Perry, 2015: 9).

Herhangi bir topluluktaki siyasi karar alma mekanizmasının demokratik olarak nitelendirilebilmesi için, o topluluğu oluşturan üyelerin siyasi kararları, yönlendirme/denetleme hakkına eşit şekilde sahip olması ve bu hakkı etkili olarak kullanabilmesi gerekir. Dolayısıyla *halk denetimi* ve *siyasî eşitlik*, demokrasinin temel ilkeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümetin halk tarafından denetimi ilkesinin dört boyutu vardır.

Bunlardan ilki yasama organı üyeleri ile hükümetin başının halk tarafından seçimidir. Burada halk denetimi ilkesinin etkinliğini ölçmek için seçimlerin belirleyiciliği, seçimlerin kapsayıcılığı, seçimlerin dürüstlüğü ve bağımsızlığı gibi kriterleri dikkate almak gerekir. Bütün bu kriterler için, kısaca "serbest ve dürüst seçimler" ifadesi kullanılabilir.

Halk denetimi ilkesinin ikinci boyutu, “açık ve sorumlu hükümet” olarak bilinen konudur. Halk denetimi ilkesi, gerek doğrudan doğruya seçmenler karşısında gerekse dolaylı olarak, halkın vekilleri karşısında hesap verebilen, açık bir hükümeti gerekli kılar.

Yukarıda sıralanan iki boyut için de önem taşıyan üçüncü bir boyut ise medeni ve siyasi hakların ve özgürlüklerin güvence altına alınmasıdır. İfade, örgütlenme, toplanma ve yerleşme özgürlükleri ile adil yargılanma hakkı ve benzeri negatif haklar hükümetin halk tarafından denetimi için vazgeçilmezdir. Bu haklar ve özgürlükler hangi şekilde anlaşılırsa anlaşılırsın demokrasinin asli unsurudur.

Halk denetimi ilkesinin dördüncü boyutunda ise, “sivil toplum” yer almaktadır. Sivil toplum, insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak için devletten bağımsız olarak bir araya gelerek kurdukları ve aynı zamanda hükümet üzerinde de bir yönlendirme/denetim unsuru olarak iş gören kuruluşlardan oluşmaktadır (Beetham, 2014: 252-254).

Demokratikleşme ve Demokratikleşmenin Geri Çevriminin Çalışılmasında Sonuca Götüren Sorular:

1.Şehir devletlerin, savaşçı zümrelerin, köylü topluluklarının, tüccar oligarşilerinin, dini mezheplerin ve devrimci hareketlerinin etkinliği azaltılmış demokratik kurumları hangi yollarla demokrasinin daha kapsamlı biçimleri için modeller temin etmişlerdir? Uygunlukları göz önüne alındığında neden hiç bir zaman ulusal ölçekte demokrasi için doğrudan modeller olmamışlardır?

2.Amerika Kıtası tarafından yakından takip edilen Batı Avrupa neden demokratikleşmeye önyak olmuştur?

3.Fransa gibi ülkeler ulusal demokratik kurumlara karşı mutlak bir bağımsızlıktan, demokratikleşme ile demokratikleşmenin geri çevrimi

arasında sıkça tekrarlanan bir değişime doğru nasıl hareket etmiştir ve etmektedir?

4.Demokratikleşmenin geri çevriminin dalgalanmaları genel olarak demokratikleşmenin dalgalanmalarından neden daha hızlı ortaya çıkmıştır ve çıkmaktadır?

5.Demokratikleşme ve demokratikleşmenin geri çevrimini destekleyen ve demokratikleşme ve demokratikleşmenin geri çevrimine müdahale eden asimetrik örüntüleri nasıl açıklarız?

6.Demokratikleşme her bir rejimde kendi hızında, bağlantısız ortaya çıkmaktan ziyade neden genellikle dalgalar halinde gerçekleşir?

7.Demokratikleşmenin ve demokratikleşmenin geri çevriminin 19. Yüzyıl ve özellikle 20. Yüzyıl boyunca, Batı Avrupa'daki çıkış noktalarından dünyanın geri kalan bölümüne yayılmasını nasıl açıklarız?

8.Demokratikleşme (Mısır ve Japonya gibi kısmi istisnalarla birlikte) II. Dünya Savaşı'ndan çok sonra neden sadece Asya ve Afrika'da ortaya çıkmaya başlamıştır?

9.Sosyalizm sonrası devletlerin demokratikleşme ve demokratikleşmenin geri çevrimi ile çarpıcı şekilde farklı olan deneyimlerini nasıl açıklarız?

10.Devlet kapasitesinin artması hangi koşullar altında, ne ölçüde ve nasıl, bir rejimin demokratikleşmeye ve demokratikleşmenin geri çevrimine uygunluğunu teşvik eder?

11.Demokratik olmayan bir rejimin demokratik rejimlerle olan etkileşimi, bu rejimdeki demokratikleşmeye ne ölçüde ve nasıl katkıda bulunur?

12.Devleti idame ettiren kaynakların biçimleri (örneğin tarım, madenler ya da ticaret) ve de kaynakları devletin rejiminin demokratikleşmeye ve demokratikleşmenin geri çevrimine karşı duyarlılığını nasıl etkiler?

13.Demokratikleşme ve demokratikleşmenin geri çevrimi için gerekli ya da yeterli koşullar mevcut mudur ya da (tersine) uygun koşullar döneme, bölgeye ya da rejimin çeşidine göre önemli ölçüde çeşitlilik gösterirler mi?

Bununla birlikte güven ağları, rejimlerden tamamen ayrılmış kaldıkları sürece demokratikleşme karşısında engel teşkil ederler ve bu ayrılma, üyelerin demokratik kolektif girişimlere bağlılıklarını engeller. Demokratikleşme, güven ağları rejimlerle önemli ölçüde bütünleştiğinde ve böylelikle üyelerini karşılıklı bağlayıcı istişare –yurttaşların devlet tarafından önerilen ya da yasalaştıran programlara gösterdikleri olumsuz rıza- ile meşgul olmak üzere harekete geçirdiğinde mümkün olur. Güven ağlarını etkileyen iki büyük süreç buna bağlı olarak demokratikleşmenin temelini oluşturur: 1) Ayrılmış güven ağlarının tasfiyesi ya da entegrasyonu 2) politik olarak bağlantılı güven ağlarının oluşturulması. İsviçre`de 1830`dan 1847`ye kadar süren şiddetli mücadeleler ve 1848`deki barış antlaşması iki sürece de katkıda bulunmuştur.

İki süreç içinde, tekrarlanan bir dizi mekanizma ortaya çıkar, örneğin:

- Ayrılmış mevcut güven ağlarının çözülmesi (örneğin koruyucuların korudukları kişilere mal ve koruma sağlama istidadının azalması, korunanların koruyucu-korunan bağlarından geri çekilmesini teşvik eder).
- Önemli, uzun vadeli, riskli girişimleri için etkili güven ağlarına erişimden mahrum kalan nüfus kategorilerinin genişlemesi

(örneğin topraksız ücretli işçi sayısının tarım bölgelerinde artması, etkili patronaj ve/veya karşılıklı yardım ilişkileri olmaksızın nüfusu artırır).

- Mevcut güven ağlarının üstesinden gelemeyeceği yeni, uzun vadeli, riskli fırsatların ve tehditlerin ortaya çıkması (örneğin savaşta, kıtlıkta, hastalıkta ve/veya eşkıyalıktaki azımsanmayacak artışlar koruyucuların, diasporaların ve yerel dayanışmaların koruyucu kapasitesini gözle görülür bir şekilde bastırır).

Bu üç mekanizmanın hepsi, 1750 ile 1848 arasında İsviçre`de güven ağlarını yeniden şekillendirmiştir. Tekstil üretiminin aşırı gelişmesi, nüfusun Zürih dahil alçak arazide kurulmuş şehirlerde 19. Yüzyılda yeniden yoğunlaşmasından önce gerçekleşmiştir. Bu iki aşamalı endüstriyel dönüşüm patronajı, toprak sahiplerinin ve mahalle papazlarının denetimini sarsarken, İsviçre`nin proleter nüfusunu artırmıştır. Art arda gelen Fransız istilaları, 1815`teki büyük güç antlaşması ve 1830`dan 1848`e kadar süren mücadeleler çift yönlü bir etkiye sahip olmuşlardır: Güven ağlarıyla kamu politikaları arasındaki eski ilişkileri kanton düzeyinde sarsmışlar ancak, en azından Protestanlar ve seküler liberaller için, kişiler arası güven ağlarıyla Protestan-liberal koalisyon içinde ulusal ölçekte belirlemekte olan yeni yarım rejim arasında yeni bağlantılar oluşturmuşlardır.

Listelenen bu üç mekanizmanın her biri, ayrılmış güven ağlarının çözülmesine ve politik olarak bağlantılı güven ağlarının oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Peki ya kategorik eşitsizliğe ne dersiniz? Terim, çoğunlukla toplumsal cinsiyet, ırk, kast, etnisite, miliyyet ve din kategorilerinde olduğu gibi,

toplumsal hayatın, yaşam fırsatları yönünden kolektif olarak farklılaşan tüm insan topluluklarını ayıran sınırlar etrafında düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Böyle eşitsizlikler siyasal hak ve yükümlülüklerde doğrudan kategorik farklılara yol açtıkları ölçüde, demokratikleşme imkansız hale gelir. Her demokratikleşme süreci ille de kategorik eşitsizliğin azalmasına bağlı değildir ancak kamu politikalarının kategorik eşitsizlikten yalıtılmasına bağlıdır. İki ana süreç bu yalıtılma katkıda bulunmaktadır: Bu kategorilerin bazı yönlerden eşitlenmesi ve politikaların bu kategorilerin işleyişine karşı korunması.

Daha geniş eşitleme ve koruma mekanizmaları içinde işleyen bazı mekanizmalar aşağıda belirtmiştir:

- Nüfusun geneli içindeki tüm kategoriler boyunca varlıkların ve/veya refahın eşitlenmesi (örneğin köylü tarımının ürünlerine gelen artan talep orta köylülerin sayısını arttırır).
- Özel olarak kontrol edilen silahlı kuvvetlerin azaltılması ya da hükümet tarafından sınırlanması (örneğin nüfuz sahiplerinin kişisel ordularının lağvedilmesi soyluların soylu olmayanlar üzerindeki denetimini zayıflatır, böylelikle soyluların, soylu-soylu olmayan farklılıklarını doğrudan kamu politikalarına dönüştürme kapasitesini azaltır).
- Kamu politikalarını kategorik eşitsizliklerden yalıtacak araçların kabul edilmesi (örneğin gizli oylama, kamu görevlilerinin maaşları ve adayların medyaya özgür, eşit erişimleri kategoriler arası koalisyon oluşumunu destekler).

Bunlar ve benzer mekanizmalar, tekrar gözden geçirdiğimiz İsviçre tarihinde belirgin şekilde rol oynamışlardır. İsviçre`de 1848 yılında

şekillenen rejim, İsviçreli eylemcilerin önceki 17 yıl boyunca birbirlerini öldürmelerine sebep olan kategorik eşitsizliklerle, kamu politikaları arasında etkili bariyerler oluşturmuştur.

Özerk iktidar merkezleri, kamu politikalarının denetimi dışında ve de düzenli yurttaş-devlet etkileşimlerinin dışında işlerler. Söz konusu merkezler, siyasi aktörlere (hem bireyler hem de yurttaş katmanları) kaynakların, nüfusun ve rejim içindeki faaliyetlerin mevcut dağılımını değiştirecek (ya da sırası geldiğinde savunacak) araçları sağlayan tüm bu kişiler arası bağlantıları içerirler. Bazen de devletin içinde –en açık olarak da ordu devleti yönettiğinde ya da sivil otoritelerden bağımsız faaliyet gösterdiğinde- var olurlar. Belirli bir rejimde soyların, dini cemaatlerin, iktisadi örgütlerin, örgütlü toplulukların ve askeri güçlerin konfigürasyonu, rejimin kamu politikalarının geniş, eşit, korunan ve karşılıklı bağlayıcı istişareye ilerleme ihtimalini fazlasıyla etkiler. Bunu yapar çünkü bu konfigürasyon, kolayca uygun olan siyasi aktör çeşitlerini şekillendirir ve kamu politikalarına katılım için doğrudan uygun olan yurttaş katmanlarını etkiler. İktidar merkezleri, özellikle de özerk zor araçlarını kontrol edenler kamu politikalarından kopuk kaldığı ölçüde demokratikleşmenin gerçekleşmesi zor ya da imkansız olur.

Özerk iktidar merkezleri içeren demokrasiyi teşvik eden süreçler 1) siyasal katılımın genişletilmesini 2) devlet dışındaki politik kaynaklara ve fırsatlara ulaşımın eşitlenmesini 3) özerk ve/veya keyfi zor iktidarının hem devlet içinde hem de dışında kısıtlanmasını içerir. Üç sürecin önemleri ve zamanlamaları demokratikleşmenin bir durumdan diğerine çeşitlilik gösterse de, demokratikleşmenin ortaya çıkması için üçünün de bir dereceye kadar gerçekleşmesi gerekmektedir.

Bu süreçler içindeki mekanizmalar aşağıdakileri içermektedir:

- Yönetici sınıfların katmanlarıyla mevcut durumda iktidardan dışlanmış siyasi aktörler arasındaki koalisyon oluşumu (örneğin muhalif burjuva, haklarından mahrum bırakılmış işçilerin desteğini alır, böylelikle de bu işçilerin siyasal katılımını teşvik eder).
- Merkezi iş birliği veya önceden özerk olan siyasi araçların saf dışı bırakılması (örneğin bölgesel nüfuz sahipleri yönetimdeki koalisyonlara katılırlar, böylece de hükümet programlarına bağlanırlar).
- Koalisyonların eşit olmayan kategoriler ve/veya belli güven ağları boyunca simsarlığı (örneğin hükümetin yerel varlıklara el koymasının karşısında bölgesel ittifaklar şekillenir, böylece bu ittifakların diğer siyasi mücadelelere katılması teşvik edilir).

Tüm bu mekanizmalar ve daha fazlası İsviçre'nin büyük bir parçalanmadan düşük kapasiteli kısmi demokrasiye geçişi içinde işlemişlerdir. En önemlisi de, askeri zafer ve 1848'e kadar süren 1847 barış antlaşması, toplulukların ve kantonların uzun süredir mevcut olan kapasitesini, bu topluluk ve kantonların var olmaya devam eden silahlı kuvvetlerini dağıtmak için kati olarak kontrol altına almıştır.

Açıktır ki güven ağlarının, kategorik eşitsizliğin ve devlet-dışı iktidarın önemli değişmelerin altında toplumsal hayattaki büyük değişimler yatmaktadır. Sonraki tartışmalarda iktisadi örgütlenmedeki, kitle iletişimindeki, nüfus hareketliliğindeki ve eğitimdeki dönüşümlere dikkat edeceğiz. En sonunda, dört etkili siyasi sürecin –içteki çatışmanın, askeri işgalin, devrimin ve sömürgeleştirmenin- güven ağlarının,

kategorik eşitsizliğin ve kamu politikalarının dönüşümlerini hızlandırdığını ve bunu yaparken kimi zaman hızlı bir demokratikleşmeye ya da demokratikleşmenin geri çevrimine yol açtığını görmekteyiz. Şimdi bu değişimleri kısa ve basit bir şekilde açıklayacağız:

1.Rejimlerin kapasite-demokrasi uzamımız içindeki yörüngeleri, hem rejimlerin demokrasi için beklentilerini hem de bu rejimlerin demokrasininin (şayet gerçekleşirse) karakterini önemli ölçüde etkilemektedir.

2.Bir yanda devletin genişlemesi direniş, pazarlık ve koşullu anlaşmalar yaratırken, öte yanda demokratikleşme, kapasitedeki artışlara katkıda bulunan devlet müdahalesinin genişlemesi için gelen talepleri desteklerse, devlet kapasitesindeki ve demokratikleşmedeki artışlar uzun vadede birbirlerini güçlendirirler.

3.Uçlarda, eğer kapasite demokratikleşmeden daha fazla ve daha hızlı gelişirse (eğer mevcutsa) demokrasiye giden yol otoritaryanizmden geçer; eğer demokratikleşme kapasiteden daha fazla ve daha hızlı gelişirse ve rejim ayakta kalırsa, yol kapasite inşasının riskli bölgesinden geçer.

4.Demokratikleşen rejimler tarafından benimsenen –seçimler, görev süresi, bölgesel temsil, katılımcı meclisler gibi- örgütlenme biçimleri köylerde, kentlerde, bölgesel yetki alanlarında veya komşu ulusal rejimlerde güçlü emsallere sahip kurumları sıklıkla taklit etmeye ya da uyarlamaya çalışsalar da, neredeyse hiçbir zaman bu kurumlardan doğrudan evrilemezler.

5. Demokratikleşme kategorik eşitsizlik, güven ağları ve kamu politikalarındaki değişimlere bağlı olduğu kadar bu değişimler arasındaki etkileşime de bağlıdır.

6. Demokratikleşmedeki düzenlilikler standart genel sıralamalardan ya da yeterli koşullardan değil fakat yinelenen nedensel mekanizmalardan meydana gelmektedir. Bu mekanizmalar içindeki değişken kombinasyonlar ve sıralamalar, kategorik eşitsizlikte, güven ağlarında ve devlet-dışı iktidarda değişimlere yol açarlar.

7. Açıkça tanımlanabilen koşullar altında devrim, fetih, sömürgeleştirme ve içindeki çatışma hızlanır ve söz konusu önemli nedensel mekanizmaların bazılarını bir noktada toplarlar.

8. Bağıntlar, sebepler ve etkiler gibi demokrasiye katkıda bulunan önemli nedensel mekanizmaların neredeyse hepsi, toplumsal çekişmeler hükümet yetkilileri de dahil olmak üzere diğer aktörlerden kamusal ve kolektif hak talebinde bulunan siyasi aktörler içermektedir.

9. Yasama organları gibi özgül demokratik kurumların biçimlerindeki önemli değişimlere ve de demokratik rejimlerin uluslararası sertifikasyonu gibi farklı nedensel unsurların nispi etkisine rağmen, demokratikleşmeye katkıda bulunan temel süreçler demokrasinin birkaç yüzyıllık tarihi boyunca aynı kalmıştır.

Bu tartışmalar ana bir fikre odaklanmaktadır. Demokratikleşme şu üç geniş sürecin, en azından kısmi bir gerçekleşmesi olmadan asla ortaya çıkmaz: Kişiler arası güven ağlarının kamu politikalarıyla bütünleşmesi; kamu politikalarının kategorik eşitsizliklerden yalıtılması ve özerk, zor kullanarak kontrol eden iktidar merkezlerinin, sıradan insanların kamu politikaları üzerindeki etkisini ve kamu politikalarının devletin

performansı üzerindeki etkisini ve kamu politikalarının devletin performansı üzerindeki denetimini artıracak şekilde bertaraf edilmesi ya da etkisizleştirilmesi. Güven ağlarının kamu politiklarından önemli ölçüde geri çekilmesi, kategorik eşitsizliklerin kamu politikalarına sokulması ve zor iktidar merkezlerinin artan özerkliğinin hepsi demokratikleşmenin geri çevrimine katkıda bulunur. Geçmişte elverişli bir şekilde yerleştirilmiş kurumların bir işlevi olarak söz konusu süreçlerin etkilerinde gecikmeler olsa da, bu üç büyük süreç ve bu süreçlerin tersine çevrilmeleri her zaman, demokrasiye doğru ve demokrasiden uzağa doğru hareketlere yön verirler (Tilly, 2014: 127-135).

Ulaşımı kolay ve güncel olan bir başka yararlı kaynak da tarafsız Freedom House'un yıllık yayını olan *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*, 1996-1997'dir. Freedom House ülkeleri her biri en özgürden (1) en az özgür (2) olana kadar giden, Siyasi Haklar ve Sivil Özgürlükler olmak üzere iki farklı ölçek üzerinde derecelendirir. Siyasi Haklar konusunda 1. sıradaki yani en özgür olan ülkeleri ve Sivil Özgürlükler konusunda da 1, 2 ve 3. sıralardaki ülkeleri saydığımızda, toplam 56 ülkenin iki kriteri de yerine getirdiğini ve bunların hepsinin demokratik kurumlar hakkındaki diğer yargılara da uyum gösterdiğini görmekteyiz. Ancak ne Hindistan, ne Brezilya, ne de Rusya bu düzeylere erişti: Freedom House Hindistan'a Siyasi Haklar konusunda 2, Sivil Özgürlükler konusunda 4, Rusya'ya Siyasi Haklar konusunda 3, Sivil Özgürlükler konusunda 4 vermektedir. Eğer bunları da ekleyecek olursa toplamda 58 ülke olur.

157 ülke, 10 puan üzerinden (0= en düşük, 10= en yüksek) i demokrasi ve otokrasi konusunda derecelendiriliyorlar. Bu ülkeler arasında 65 ülke

otokrasi notu olarak 0 ve demokrasi notu olarak 8, 9 ya da 10 aldı. Ancak bütün bu ülkelere "demokratik" desek bile, onların farklı düzeylerde "demokratik" olduklarını da söyleyebiliriz. Böylece demokrasi değerlendirmesinde 10 alan 35 ülkeyi "en demokratik ülkeler", 9 alan 7 ülkeyi "yeteri kadar demokratik olan ülkeler" ve 8 alan 25 ülkeyi de "marjinal demokrasiler" olarak sınıflandırılmaktadır.

Ancak Polity III, San Marino (nüfusu 24.000) gibi küçük ülkeler ve Barbados (nüfusu 256.000) ve Mikronezya (nüfusu 123.000) gibi Karayipler'deki ve Pasifik'teki küçük adalar gibi mikro devletlerin çoğunu içermez. Ancak Freedom House'un ölçeğinde San Marino, Barbados ve Mikronezya, hem Siyasi Haklar hem de Sivil Özgürlükler konusunda üst sıralarda yer almıştı, bu yüzden de "en demokratik ülkeler" arasında sayılmayı hak ederler (Dahl, 2015: 216-217).

2.2. Kategorik Eşitsizliğin Yaratılması

Siyasi süreçler gündelik kategorik eşitsizliklerin kamu politikalarına dönüşümünü azalttığında demokrasi daha iyi çalışır ve demokratikleşmenin gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel olur. O halde bizim açıklayıcı meselemiz, kamu politikalarının kategorik eşitsizlikten yalıtılmasının nasıl gerçekleştiğiyle ilişkilidir. Bununla birlikte, bir adım geri çekilmek ve öncelikle, kategorik maddi eşitsizliği yaratan süreçlere göz atmak söz konusu yalıtım sürecini açıklama konusunda yardımcı olacaktır.

Eşitsizlik, kişiler ya da bir grup kişi arasındaki ilişkidir ki buradaki etkileşim bir kişiye diğerlerinden daha fazla avantaj sağlar. Küçük ölçekte, bir dükkanı, haneyi ya da mahalleyi karakterize eden eşit olmayan ilişkileri ana hatlarıyla belirtebiliriz. Geniş ölçekte de, bu

çeşitteki birçok ilişki eşitsizliğin geniş, bağlantılı ağlarıyla birleşir. Her bir ölçekte kişiler arası ağlar, aşağı yukarı tek olan hiyerarşileri yalnızca olağanüstü durumlarda –örneğin ordu, tüzel kişi ya da kilise gibi bazı güçlü kurumlar insanları farklı kademelerde grupladığında- içermiştir. İnsanlar çoğunlukla, sistematik olarak kademelendirilmiş hiyerarşiler oluşturmaksızın kategoriler halinde gruplandırılırlar. Bu kategorilerin üyeleri, ortalama olarak, avantajlarına göre farklılaşırlar ama kategorik sınırlar önemlidir çünkü insanlar, bu kategorik sınırları toplumsal hayatı düzenlemek ve farklı kategorilerin üyeleri arasındaki eşitsizliği yeniden üretmek için kullanırlar.

Kalıcı kategorik eşitsizlik toplumsal cinsiyet, ırk, milliyet, etnisite, din, cemaat ve benzer sınıflandırma sistemlerinin sağladığı avantajlardaki düzenlenmiş farklılıklara atıfta bulunur. Kalıcı kategorik eşitsizlik kategorik sınır (örneğin erkek-kadın) boyunca yaşanan etkileşim 1) önemli avantajları düzenli olarak sınırın bir tarafındaki kişilere bıraktığında 2) sınırı yeniden ürettiğinde ortaya çıkar. Kategorik eşitsizliğin biçimleri ve dereceleri zamana ve mekana göre çarpıcı bir şekilde çeşitlilik gösterse de, tüm geniş insan nüfusları önemli kategorik eşitsizlik sistemlerini her zaman devam ettirmişlerdir.

Aşağıda böyle sistemlerin nasıl ortaya çıktığına ve işlediğine dair temel açıklamalar sıralanmaktadır:

- Maddi eşitsizlik değer yaratan kaynaklar üzerindeki eşit olmayan denetimden kaynaklanmaktadır (örneğin bazıları petrol bölgesi olarak bilinmeyen bir yerde petrol bulurken, başkaları içinde su olmayan kuyular açar).

- Kadın-erkek ya da beyaz-siyah gibi ikili ve eşitsiz kategoriler, kişiler arası ağlar arasında toplumsal olarak kabul edilmiş ve de genelde tamamlanmamış bir sınır boyunca ortaya çıkan asimetric ilişkilerden çok farklı durumlarda ve de her bir ağın başkası tarafından denetlenen kaynaklardan eşit olmayan bir şekilde dışlanmasının olağan etkisiyle tekrarlanırlar (örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin şehir gettolarındaki göçmen tüccarlar hayatlarını çoğunlukla ve de ağırlıklı olarak siyahlara satış yaparak kazanırlar fakat siyah toplulukla hiçbir şekilde bütünleşmezler).
- Sömürü olarak adlandırabileceğimiz eşitsizlik yaratan mekanizma, bir kaynağı kontrol eden kişiler 1) başkalarının değer üretimindeki çabalarını bu kaynak aracılığıyla güvence altına aldığında ancak 2) başkalarını çabalarıyla eklenen tam değerden dışladığında ortaya çıkar (örneğin 1848'den önce bazı İsviçre kantonlarının yurttaşları gelirlerinin önemli bir bölümünü, kantonların toprak sahiplerinin ve tüccarlarının denetimi altında tarım ve zannat ürünleri veren, vergi ödeyen komşu toprakların yurttaş olmayan sakinlerinden aldığı kiralardan ve vergilerden elde ediyordu).
- Fırsat istiflemesi olarak adlandırabileceğimiz bir diğer eşitsizlik yaratan mekanizma, değer yaratan kaynağın denetiminin grup içindeki üyelerle sınırlanmasından oluşmaktadır (örneğin Güneydoğu Asya'da belli bir etnik-dinsel kategoriye mensup baharat tüccarları kendi ürünlerinin dağıtımına ve satışına hakimdirler).
- Hem sömürü hem de fırsat istiflemesi ikili ve eşitsiz kategorileri genelde bünyelerinde barındırırlar. Çabayla eklenen değer daha fazla ve daha az hak sahipleri arasındaki sınırlar denetlenen

kaynaklara bağılıdır (örneğin profesyonellerle profesyonel olmayanlar arasındaki ayırım –diplomalı hemşireler ve yardımcılar, bilim insanları ve laboratuvar asistanları, göz uzmanları ve gözlükçüler , mimarlar ve mimari çizim yapanlar- çoğunlukla böyle sınırlara işaret eder).

- Çoğu durumda, sınırlar arasındaki hareketlilik eşitsizliğin yaratılmasını kendi içinde değiştirmez ancak eşitsizlikten fayda sağlayan kişiyi değiştirir (örneğin üniversite diploması mühendislik işleri için önemli olmaya devam ettiği müddetçe, göçmenlerin bu diplomayı alması, diplomaya sahip olmayanların göçmenler arasında dahi dışlanmasını güçlendirir).
- Sömürüyle ve/veya fırsat istiflemesiyle üretilen artığa el koyanlar, bu artığın bir bölümünü 1) kendilerini nüfusun dışlanmış kategorilerinden ayıran sınırları 2) bu sınırlar boyunca yaşanan eşit olmayan ilişkileri (örneğin toprak sahipleri mevcut ücretli emeklerinin bir kısmını çit çekmeye ve mülklerini işgal edenleri uzaklaştırmaya tahsis ederler) yeniden üretmek için ayırdıkları ölçüde, bu şekilde yaratılan eşitsizlikler daha kalıcı ve etkili hale gelirler.

Bunlar teorinin temelleridir. Teori bu terimlerle ele alındığında, başarı ve başarısızlığın bireyden bireye çeşitlilik göstermesine ya da ülke servetinin ve gelirin toplam dağılımındaki değişime ve çeşitlenmeye dair doğrudan açıklamalar getirmez. Buna karşın, kategorik eşitsizliğin yaratılmasını açıklamaktadır.

Tarihsel Olarak Öne Çıkan Eşitsizlik Yaratan Kaynaklar Aşağıdakılardır:

- Silahların, hapishanelerin ve örgütlü şiddet uzmanlarının da dahil olduğu zor araçları
- Emek; özellikle de vasıflı ve/veya etkin bir şekilde koordine edilmiş emek
- Hayvanlar; özellikle de evcilleştirilmiş, besin sağlayan hayvanlar ve/veya iş hayvanları
- İçinde ve üzerinde doğal kaynaklar bulunanlar da dahil olmak üzere toprak
- Dini mezhepler, akrabalık sistemleri, koruyucu-korunan ağları ve ticaret diasporaları gibi bağlılığın devamlılığını sağlayan kurumlar
- Makineler; özellikle de ham maddeyi dönüştüren, mal ya da hizmet üreten, insanları, malları, hizmetleri veya enformasyonu taşıyan makineler
- Finansal sermaye – mülkiyet haklarını elde etmenin transfer edilebilir ve takas edilebilir araçları
- Enformasyon; özellikle de karlı, güvenli veya koordine edilmiş eylemi kolaylaştıran enformasyon
- Böyle bir enformasyonu yayan medya
- Bilimsel-teknik bilgi; özellikle de iyilik ya da kötülük için insan refahına müdahale etmeyi kolaylaştıran bilgi (Tilly, 2014: 186-190).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞARISIZ DEVLETLER VE NEDENLERİ

3.1. TERİM SORUNU VE KIRILGANLIK

Binlerce yıllık geçmişi olan ve Konfüçyüs'ten günümüze kavramsallaştırmalara konu olan devlet, bir taraftan gelişmeye devam ederken aynı zamanda sorun üreten bir özellik taşımaktadır. Son on yıllarda dünyanın birçok yerinde devlet kutsallığını, sorgulanmazlığını, karşı çıkılmazlığını ve yıkılmazlığını kaybetmeye başlamış, terim yerindeyse depreme maruz kalmıştır. Devlet artık birçok ülkede kendisinden beklenen işlevleri yerine getirememektedir.

İşlevlerini yerine getiremeyen devleti tanımlamak için birçok terim kullanılır. Kırılgan devlet (fragile state), kriz devleti (crisis state), zayıf devlet (weak state), başarısız devlet (failed state) ve çökmüş/iflas etmiş devlet (collapsed state) terimlerinin hepsine, devletin hatalı ve eksik çalışmasını tanımlamak için başvurulmaktadır. Bu terimlerin tamamının Batı'nın bakış açısını yansıttığını belirtmek gerekir. Batı, yani Avrupa ve Kuzey Amerika kendi devletlerini başarılı ve ideale yaklaşan, en azından yüz yüze kaldığı sorunlar karşısında tedbir alabilen ve reform yapabilen esnek devletler olarak görürler. Dünyanın geri kalanındaki devletlerin çoğu bu esnekliği gösterecek kapasiteden yoksun olduklarında yukarıda sayılan tanımlamalara maruz kalmaktadırlar.

Devletin kapasitesine ağırlık veren yaklaşımda güçlü devlet; topluma nüfuz edebilen, toplumsal ilişkileri düzenleyebilen, doğal kaynakları çıkarıp işleyebilen ve bu kaynakları belirlenmiş kalkınma planlarına uygun olarak kullanabilen bir devlet olarak tanımlanmakta, bu özelliklerin bulunmaması veya eksikliği kırılganlık olarak

nitelenmektedir. Amerikalı sosyal bilimci Joel S.Migdal'ın yaklaşımında devletin kurumsal yapılanmasına, ekonomik, siyasi ve toplumsal planlama kapasitesine vurgu görülmektedir. Kamusal hizmet yaklaşımında, devletin en önemli işlevleri olarak görülen güvenlik, yargı, temel özgürlüklerin sağlanması, eğitim ve sağlık hizmetlerine öncelik verilmektedir. Bu işlevlerin yerine getirilemeyişi kırılganlık ve zayıflık olarak tanımlanmaktadır. Meşruiyete ağırlık veren yaklaşımda, devletin zayıflığı meşruiyet eksikliğine bağlanmaktadır.

Bu genel yaklaşımlardan hareketle, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası, İngiltere'nin kalkınma ajanslarından biri olan DFID (Uluslararası Kalkınma Dairesi-Department for International Development), İngiltere'de konuşlu bir araştırma merkezi CSRC (Kriz Devletleri Araştırma Merkezi-Crisis States Research Center), OECD'nin araştırma merkezi olarak faaliyet gösteren DAC (Kalkınma İşbirliği Direktörlüğü-Development Cooperation Directorate); uluslararası faktörleri dışlayarak kırılganlığı ulusal bir sorun olarak görürler. Gerçekte bu tür yardım kuruluşları genellikle sonuçlardan hareket ederler ve onarılması gereken alanlara odaklanırlar. Kırılganlığın nedenlerinin öncelikle ilgili ülkenin içinde aranması doğru olmakla beraber, bölgesel ve küresel koşulların dışlanması eksiklidir (Bingöl, 2016: 73-75).

Kırılgan devletlerin havuzu oldukça önemlidir. Örneğin, Dünya Bankası 2016 için kırılgan devletler listesinde 36 ülke listelemektedir. Dünya Bankası listesiyle büyük ölçüde çakışan Barış Fonu, 2015'in en iyi üç kırılganlık derecesi olan 38 ülkeyi kapsamaktadır. Bu listelerdeki ülkelerin birçoğu, uzun süreler boyunca daha ciddi dengesizlik krizlerine girip çıkmaktadırlar. Ve birçok durumda, bölgelerinde ve ötesinde

dengesizliğin itici güçleri haline gelirler. Irak ve Suriye'deki durumlar gibi en kötü durumlarda, kırılğan devletler başarısız oldu. Ayrıca kırılğanlığın düşük gelirli ülkelerle sınırlı olmadığını belirtmek önemlidir. Gerçekten de, Dünya Bankası'nın düşük-orta gelirli ülkeler listesindeki 56 ülkeden 15'i aynı zamanda Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü veya OECD'nin sağladığı kırılğan devletler listesinde de yer almaktadır (Norris, 2016: 10).

Kırılğan veya tamamen birbiriyle değiştirilemeyen terimlerle, zayıf, başarısız veya çökmüş devletler 1990'ların başından beri uluslararası çıkarların odağı olmuştur. Gerald Helman ve Steven Ratner makalelerini Dış Politika'da yayınladıklarında, belki de hiçbiri, konularının yirmi yıldan fazla bir süre sonra hala bu kadar önemli olacağını düşünmedi. Kırılğan devletler, 21. yüzyıl uluslararası sisteminin temel zorluklarından biri olmaya devam ediyor ve düşüş yerine, Avrupa için sorun daha ciddi bir hal aldı. 2011'de Arap Baharı, Libya ve Mali'deki krizler, Ukrayna'daki savaş ve İslam Devleti'nin 2014'teki yükselişlerinin tümü, Avrupa'nın komşu ülkelerindeki bazı zorlukların artmasına katkıda bulundu. bölgedeki terörist saldırıların sayısı, değerli ekonomik yatırımların ve fırsatların kaybedilmesi (örneğin Libya'da) ve 2015 yılında göç krizinin patlaması örnek olarak gösterilebilir (Marsai, 2018: 2).

Devlet kırılğanlığı, binyılın başından beri küresel kamu politikaları yapımında yankı buldu. Terörist saldırıları 9 / 11'in ardından belirgin bir şekilde öne süren kırılğanlık, yalnızca fakir ülkelerde iç savaşların kalbinde yattığı algılanmadı. "Dünyanın en ciddi sorunlarının çoğunun kaynağını" oluşturduğu düşünüldüğünde, kırılğanlık aynı zamanda

küresel barış ve istikrar için bir tehdit olarak kabul edilmektedir (Balthasar, 2019: 1).

Kırılgan devletler genellikle hükümetin şiddet ve toprak kontrolü üzerindeki tekeline yitirdiği ülkeler olarak görülmekte, kamu hizmetlerini vatandaşlara sağlayamamakta ve genellikle bir meşruiyet krizi içerisindedirler (Reece, 2017: 1).

Kırılgan devletlerin, daha kapsamlı bir yaklaşımla meşruiyet eksikliğine de vurgu yapılarak, otorite, temel hizmetleri sunma kapasitesi ve meşruiyet alanlarında başarılı olamayan veya başaramama riski taşıyan devletler olarak tanımlanması gerekir. Kırılganlık durumunda, otorite, temel hizmetleri sağlama ve meşruiyet olarak sıralanan üç alanın önemi dikkate alındığında, bu alanlardaki eksikler ve boşlukların olduğu görülmektedir.

Otorite başarısızlıkları; devlet, vatandaşlarını çeşitli türden şiddetlerden korumak için yetkisizdir. Hizmet başarısızlıkları; devlet tüm vatandaşların temel hizmetlere erişimini sağlayamamaktadır. Meşruiyet başarısızlıkları; devlet meşruiyetten yoksundur, insanlar arasında yalnızca sınırlı bir desteğe sahiptir ve genellikle demokratik değildir (McCloughlin, 2012: 10).

Kırılganlığın üç boyutu arasında nedensel ilişkiler bulunmaktadır. Örneğin otorite boşluğu, hizmet sağlama kapasitesini etkilemekte, her ikisindeki zafiyet ise, meşruiyetin sorgulanmasına yol açmaktadır. Diğer bir açıdan bakıldığında, sivil özgürlüklerin ve siyasi hakların yokluğu meşruiyetin sorgulanmasına, bu ise çatışmanın ortaya çıkmasına ve otorite başarısızlığına neden olmaktadır (Bingöl, 2016: 75-77).

Kırılgan devletlerdeki demokratikleşme, aceleye alınamayan karmaşık bir süreçtir. Tüm taraflar belirli gerçekliklerin farkında olmalıdır. İlk olarak, anlık bir demokrasi diye bir şey yoktur. Kırılgan devletlerin demokratik özlemlerini yerine getirme kapasiteleri hakkında bir varsayımda bulunulmamalı, bunu yapma kapasiteleri de hafife alınmamalıdır. Önemli olan, yeni kurulan devletin kendisini dönüştürme kapasitesi ne olursa olsun, sürecin bir gecede gerçekleşmeyeceğidir (<https://unchronicle.un.org/article/dilemma-democratization-fragile-states>).

Kalkınma politikası deneyimi, kırılganlığın üstesinden gelmek için basit tarifler olmadığını da göstermiştir. Her şeyden önce, bu fikir uluslararası destek kısa sürede devletlerin istikrara kavuşmasını sağlayabilen fonksiyonel devlet kurumlarının yanıldığını kanıtladı. Bundan uluslararası düzeyde iki sonuç çıkarılmıştır: Örneğin, 2011 Dünya Kalkınma Raporunun vurguladığı bir nokta olarak, her zaman uzun vadede kırılgan devletler ile olan anlaşmalar planlanmalıdır. Aynı zamanda, yalnızca istikrarla ilgilenen, sınırlı tanımlanmış hedeflere bir alternatif bulmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Birkaç yıldır, bu, örneğin 2009 Avrupa Kalkınma Raporu ve örneğin OECD / DAC tarafından “esneklik” olarak belirlenmiştir. Bu, devletlerin ve kurumlarının krizden veya silahlı çatışmalardan kaynaklanan geniş kapsamlı değişim ve şok süreçleriyle başa çıkma ve bunlara uyum sağlama kabiliyetini ifade etmektedir.

3.2. KIRILGANLIKLA İLGİLİ TERİMLER YELPAZESİ

Kırılgan devletler terimi, 1990'lardaki gelişme söyleminde önemli bir yer aldı. “Devlet başarısızlığı” ve “devlet çöküşü” gibi kavramlar uluslararası ilişkiler alanında daha önce uygulanmıştır. Kırılganlıkla

ilgili terimler aşağıda sıralanmakta ve açıklanmaktadır (Ferreire, 2015: 2).

3.2.1. ZAYIF DEVLETLER-KRİZ DEVLETLERİ

Kırılanlık durumunu yaşayan devletlerin, uluslararası toplumun dikkatini çeken ve alarm veren ilk şekli, “zayıf devlet” veya “kriz devleti” olarak adlandırılan olgudur.

Bu tür devletler; güvenlik, performans ve meşruiyet sağlamadaki boşluklardan önemli derecede etkilenen yoksul ülkelerdir. Kriz devleti, şiddetli gerilim altındadır. Devlet, şiddetli bir mücadele ile karşı karşıyadır, çatışma ve şokları yönetme potansiyeli zayıftır, başarısız olma tehlikesi vardır. Bu değişmez değil, bir döneme tekabül eden durumdur. Bir devlet kriz ortamına girebilir ve bir dönem sonra bu ortamdan çıkabilir (Bingöl, 2016: 79).

Kriz Devleti manipülasyonunun kalbidir (Shantz, 2016: 30). Bazı koşullarda uzun bir dönem krizden çıkamaz ve nihayetinde başarısız olabilir, hatta okebilir. Böyle bir süreç yeni bir devletin ortaya çıkışına, savaş ve kargaşaya veya eski rejimin kuvvetlenmesine de yol açabilir. Devletin alt sistemlerinde, ekonomik kriz, sağlık krizi, anayasal kriz gibi, boyutları belirli krizler de olabilmektedir.

Zayıf devletler; coğrafi, fiziksel ve temel ekonomik sınırlıklar nedenleriyle doğal olarak zayıf olabilirler (Bingöl, 2016: 79). Bazı zayıf devletler sınırlarını etkili bir şekilde koruyamadıkları için devletler ve bireyler gibi dış tehditlere karşı savunmasızdırlar; hatta bazıları bile silah kaçakçılığı sorunları ve sınırları boyunca cezai faaliyetlerde bulunmaktadırlar (Massa, 2008: 9).

Etnik, dilsel, dinsel ve diğler topluulararası gerginlikleri bünyelerinde taşırlar. Kentlerde suç oranları yüksektir ve artmaya eğilimidir. Zayıf devletlerde devletin kamusal hizmetleri yeterli düzeyde sağlama kapasitesi düşüktür ve azalmaktadır. Fiziksel altyapı ağırları bozulmaktadır. Okul ve hastaneler, özellikle büyük şehirlerin dışındakiler, ihmal işaretleri gösterirler. Kişi başına milli gelir ve diğler ekonomik göstergeler düşmektedir. Yolsuzluk yüksek düzeydedir (Bingöl, 2016: 79-80).

Zayıf devletler genellikle seçilmiş olsun ya da olmasın diktatörler tarafından yönetilmekte, hukukun üstünlüğü ilkesini dikkate almamakta ve böylece sivil topluma ciddi zararlar vermektedirler (Tuna, 2012: 15).

Kriz devletinin tersi esnek devlettir. Esnek devlette kurumlar genellikle çatışmayı idare edebilir, devletin alt sistemlerindeki krizlerle başa çıkabilir, ülke içindeki muhalif hareketlerle çözüm getirebilir. Bu durumda devlet kırılgnalıkla istikrar arasında salınır (Bingöl, 2016: 80).

3.2.2. BAŞARISIZ DEVLETLER

“Devlet başarısızlığı” terimi, 1990' ların başlarına kadar ana akademideki akademik sınıfa girmese de, Soğuk Savaş sırasında toplumların etkisiz devletlerle karşı karşıya kaldıkları benzersiz sorunların tanınması ile başlamıştır (Marshall, Cole, 3). Devlet başarısızlığı, devletin çöküşünün, sürecin toplanması ve en kötü şekli olduğu uzun vadeli ve çok yönlü bir gelişme olarak görülmektedir (Massa, 2008: 9). Başarısız devletleri niteleyen şiddetin yoğunluğundan ziyade, onun sürekliliği, bıktırıcı karakteri, mevcut hükümet veya rejime yöneltilmiş olması, isyancıların ve ayrılıkçıların zihninde şiddeti doğrulayan ve haklı gösteren özerklik ve iktidar paylaşımı için coğrafi ve siyasi taleplerin alevlenme

özellikleridir. Çoğu başarısız devletlerde, yönetimler ülkenin büyük kısmında otorite tesisinde zorlanırlar, devletin gücü, başkent ve yönetici grubun güçlü etnik bağlarının olduğu birkaç şehirle sınırlıdır. Devletin başarısızlığının derecesinin, gerçekten kontrol altında tutulan coğrafi alanla ölçülebileceğini söylemek mümkündür. Vatandaşlar, güvenlik için devletten ziyade çeşitli silahlı gruplara, yerel güç odakları ve etnik-mezhepsel örgütlenmelere güvenmeye başlamışlardır. Devletin yargı ve güvenlik sistemi dışında paralel sistemler ve sorun çözme mekanizmaları gelişmiştir. Devletin ordu, polis istihbarat birimleri ve diğer güvenlik unsurları etkinliğini önemli ölçüde kaybetmeye, farklı siyasi elitlerin kontrolünde hizipleşmeye başlamıştır. Devletin kaynak dağıtımını keyfilemiştir. Kamusal hizmetler ideolojik, mezhepsel, etnik gruplara, akraba ve dostlara kayırmacı-himayeci ilişkiler çerçevesinde, siyasi sadakat karşılığı dağıtılmaya başlanmıştır.

Başarısız devletler, insani, toplumsal, ekonomik, siyasi, çevresel ve askeri güvenlik boyutlarında ciddi ikazlar verirler. Kamusal hizmetlerin kalitesi düşer, yaşamsal hizmetlere erişim zorlaşır. Başarısız devletlerde toplumlar kutuplaşmıştır. Radikalleşme ve marjinalleşme eğilimi yüksektir. Bilim adamları, akademisyenler, sanatçılar, gazeteciler kutuplaşmadan nasibini alırlar ve siyasi iktidarın etrafında konumlanırlar. İnsan hakları ihlalleri, şiddet ve terör olağanlaşmaya başlar (Bingöl, 2016: 81-82).

Başarısız olan devletler, genellikle şiddetli şiddet veya aşırı yoksulluk nedeniyle, eğitim, güvenlik veya yönetim gibi temel işlevleri yerine getiremezler. Bu güç boşluğu içinde insanlar rekabet eden hiziplere ve suça maruz kalıyorlar ve bazen Birleşmiş Milletler ya da komşu ülkeler insani felaketi önlemek için müdahale etmektedirler. Ancak, devletler

sadece iç faktörlerden dolayı başarısız olmazlar. Yabancı hükümetler ayrıca, bir devleti etnik savaşı körükleyerek ya da isyancı güçleri destekleyerek çökertmelerine neden olarak bilerek kararsızlaştırabilir (<https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/failed-states.html>).

Başarısız olan devletler gergindir, derinden çatışır ve tehlikelidir. Çoğu başarısız devlette, hükümet birlikleri bir veya daha fazla rakip tarafından yönetilen silahlı isyanlarla savaşmaktadır. Nadiren, başarısız bir devletin resmi makamları iki ya da daha fazla isyanla, sivil huzursuzluk çeşitleriyle, farklı derecelerde toplumsal hoşnutsuzlukla devlete ve devlet içindeki gruplara yönelik muhalif bir bloka maruz kalmaktadır (Rotberg, 5).

3.2.2.1. DEVLET MEVZUATI

Devlet Meşruiyet Göstergesi, hükümetin temsiliyetini ve açıklığını ve bunun vatandaşlığı ile ilişkisini göz önünde bulundurur. Gösterge, nüfusun devlet kurumlarına ve süreçlerine olan güven düzeyine bakar ve bu güvenin olmadığı, toplu kamuoyu gösterileri, devam eden sivil itaatsizlik veya silahlı ayaklanmaların ortaya çıkmasıyla ortaya çıkan etkileri değerlendirir. Devletin Meşruiyet göstergesi mutlaka demokratik yönetim konusunda bir yargıda bulunmasa da, seçimlerin yer aldığı seçimlerin bütünlüğünü (hatalı veya boykot seçimler gibi), siyasi geçişlerin niteliğini ve demokratik seçimlerin olmadığı yerlerde dikkate alır. Gösterge, hükümetin açıklığını, özellikle de yönetici elitlerin şeffaflığa, hesap verilebilirliğe ve siyasi temsile açıklığa veya tersine muhalif grupların yolsuzluk, vurgunculuk ve marjinalleşmeye, zulmetmeye veya başka şekilde dışlanma düzeylerine açıklığını dikkate almaktadır. Gösterge ayrıca, bir devletin, bir nüfusun hükümete ve

kurumlarına, örneğin vergi toplama kabiliyetine olan güvenini yansıtan temel işlevleri kullanma yeteneğini de dikkate almaktadır (Messner, 2017: 30).

3.2.2.2. KAMU HİZMETLERİ

Kamu Hizmetleri Göstergesi, halka hizmet veren temel devlet işlevlerinin varlığını ifade eder. Bir yandan, sağlık, eğitim, su ve sanitasyon, ulaşım altyapısı, elektrik ve güç, internet ve bağlantı gibi temel hizmetlerin sağlanmasını içerebilir. Öte yandan, devletin algılanan etkili polislik yoluyla terör ve şiddet gibi vatandaşlarını koruma yeteneğini içerebilir. Ayrıca, temel devlet işlevlerinin ve hizmetlerinin sağlandığı durumlarda bile, gösterge ayrıca kimin - devletin, güvenlik kurumları, başkanlık personeli, merkez bankası veya diplomatik hizmet gibi yönetici elitlere dar hizmet verebileceğini; genel nüfusa hizmet seviyeleri - kırsal kesimden kent nüfusuna kadar olmasını da dikkate alır. Gösterge ayrıca, genel altyapının seviyesini ve korunmasını, yokluğunun ülkenin fiili veya potansiyel gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği ölçüde dikkate almaktadır (Messner, 2017: 30).

3.2.2.3. İNSAN HAKLARI VE HÜKÜK KURALLARI

İnsan Hakları ve Hukuk Kuralı Göstergesi, devlet ile nüfusu arasındaki ilişkiyi, temel insan hakları korunup özgürlüklerin gözetildiği ve saygı duyulduğu sürece ele alır. Gösterge, bireyler, gruplar ve kurumlar da dahil olmak üzere yaygın yasal, politik ve sosyal hakların kötüye kullanılıp kullanılmadığına bakar (örneğin basının taciz edilmesi, yargının siyasallaştırılması, siyasi sonuçların askeri kullanımı, siyasi muhaliflerin baskısı). Gösterge ayrıca, sivillere karşı işlenen siyasi esin kaynağı (suçlunun aksine) şiddetinin salgınlarını da göz önünde

bulunduruyor. Ayrıca, siyasi mahkumlar veya muhalifler için uluslararası normlar ve uygulamalar ile tutarlı olan vade sürecinin reddedilmesi ve anayasal ve demokratik kurumların ve süreçlerin askıya alındığı veya manipüle edildiği mevcut veya ortaya çıkan otoriter, diktatörce veya askeri kural olup olmadığı gibi faktörlere bakar (Messner, 2017: 31).

3.2.3. ÇÖKMÜŞ DEVLETLER

Çökmüş bir durum, başarısız bir durumun nadir ve aşırı bir versiyonudur. Siyasi mallar özel veya özel yöntemlerle elde edilir. Güvenlik, güçlülerin üstünlüğüyle eşittir. Yıkılmış bir devlet bir otorite boşluğu sergiler. Bu, coğrafi bir ifadedir, başarısız bir politikanın içine düştüğü bir kara deliktir. Karanlık enerji var, ancak entropinin güçleri, şimdiye kadar dil veya etnik yakınlıklar veya sınırlarla kucaklanan sakinlere (artık vatandaşlar için değil) bazı düzen düzenleri ve diğer hayati siyasi malları sağlayan parlaklığı bastırdı. Somali 1980'lerin sonunda başarısız olduğunda, çöktü. Bosna, Lübnan, Afganistan, on yıldan fazla bir süre önce çöktü ve Nijerya, Sierra Leone 1990'larda çöktü. Bu çöküşler meydana geldiğinde, asıl aktörlerin ortadan kaybolduğu zaman olduğu gibi, devlet idaresi aktörleri de devrildi. Bu savaş ağaları ya da mülk aktörleri, bir ulus-devlet olan bölgelerdeki bölgeler ve alt bölgeler üzerinde kontrol sağladılar, kendi yerel güvenlik aygıtlarını ve mekanizmalarını, yaptırılmış pazarları ve diğer ticaret düzenlemelerini inşa ettiler. Hatta zayıflamış bir uluslararası ilişkiler biçimi kurdular (Rotberg, 9).

Çökmüş devletlerde eğitim, sağlık, gıda ve barınma ancak uluslararası toplumun yardımları ile açlık-yoksulluk sınırında sağlanabilmektedir.

Çevre geri döndürülemez şekilde tahribata uğramıştır. Bu ülkelerde yenebilecek, yakılabilecek ve satılabilecek tüm doğal kaynaklar yağma ve talana maruz kalmıştır. Tarih ve kültür yok edilmiştir. Çökmüş devletlerde toplumlar, herkesin herkesle savaştığı, yaşamın kısa, sefil ve dayanılmaz olduğu bir duruma dönüşmüştür. Zayıf devlet veya kriz içerisindeki devlet; meşruiyet, otorite, güvenlik ve temel hizmetlerin sunulması açısından kısmi boşluklarla karşı karşıya iken, başarısız devletler büyük boyutlu sorunlar yaşamaktadır. Çökmüş devletler ise işlevlerin hepsinde en kötü durumdadır (Bingöl, 2016: 83-84)

3.3. BAŞARISIZLIĞIN ÖLÇÜLMESİ

İnsanlık tarihinde devletlerin oluşmasıyla beraber devletin kırılabilirliği, zayıflığı, başarısızlığı ve çöküşü de siyasi ve sosyal bir olgu olarak var olmuştur. Roma, Bizans, Osmanlı, Avusturya-Macaristan İmparatorlukları bir dönem güçlü ve başarılı siyasi varlıklar olarak ülkelere ve kıtalara hükmetmişler, yıllar içerisinde zayıflamışlar, başarısız olmuşlar ve sonunda çökmüşlerdir. Almanya ve Japonya, II. Dünya Savaşı'na güçlü ülkeler olarak girmişler, savaştan başarısız olarak çıkmışlar ve nihayetinde çökmüşlerdir. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya, yakın tarihimizin çöken büyük devletleridir. Bu çalışmada incelenen başarısız devletler, sömürgecilik sonrası ortaya çıkan ulus devletler ile genellikle Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla oluşan devletleri kapsadığından, 1990'lardan itibaren dünyanın gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamışlardır.

Başarısız devletler, 21. Yüzyılda tekrar uluslararası kamuoyunun gündemine geldiğinde, uluslararası kurumlar ve çeşitli akademik kuruluşlar tarafından, başarısızlık ölçümleri yapılmaya çalışılmaktadır.

Bu amaçla çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanan farklı araştırma, rapor ve endeksler kullanılmaktadır. Bunların en yaygınları; Dünya Bankasının hazırladığı Ülke Politikası ve Kurumsal Değerlendirme (Country Policy and Institutional Assessment (CPIA) Endeksi, Carleton Üniversitesi tarafından yayımlanan Dış Politika İçin Ülke Göstergeleri (Country Indicators for Foreign Policy (CIFP) Endeksi ve Foreign Policy/Fund for Peace tarafından hazırlanan Başarısız Devletler (Failed States) Endeksi`dir.

CPIA Endeksi, Dünya Bankası ve OECD tarafından yardım programlarını düzenlemek için kullanılmaktadır. Ülkeler dört ana grupta toplanan 16 göstereye göre yıllık olarak değerlendirilmektedir. Bunlar ekonomi yönetimi, yapısal politikalar, toplumsal eşitlik ve kaynaşma ile kamu sektörü yönetimi ve kurumsallaşmadır. CPIA endeksi, kırılganlığı az gelişmişlik ile eşitlediği için eleştirilmektedir.

Carleton Üniversitesi`nin CIFP Endeksi; meşruiyet, otorite ve kapasite gibi üç önemli boyutu kapsamaktadır. Üçer yıllık dönemlerle yayımlanması bir eksiklik olarak düşünülmektedir.

Fund For Peace`in Başarısız Devletler Endeksi; ekonomik, siyasal, sosyal ve güvenlik boyutlarında tespit edilmiş 12 göstere esas alınarak yıllık olarak yayımlanmakta, akademik çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır (Bingöl, 2016: 279-280). Başarısız Devletler Endeksi, basit bir çoklu göstere modeline dayanmaktadır. Tekli göstergelere eşit ağırlık verilir. Kuşkusuz, bu kullanışlı, şeffaf bir yöntemdir ve kesinlikle tek bir ülkenin genel bir bakış açısına göre sıralanmasında bazı önemli göstergeler sunmaktadır (Carlsen, Brüggemann, 2013: 11). Göstergeler şunlardır;

- Demografik zorluklar,
- Mülteciler ve yerlerinden edilenler,
- Grup şikayetleri,
- Beyin ve emek göçü,
- Eşitsizlikler,
- Ekonomik kötüleşme,
- Meşruiyet sorunu,
- Kamusal hizmetler,
- İnsan hakları,
- Güvenlik,
- Hizipleşmiş seçkinler ve
- Dış müdahale (Bingöl, 2016: 280-281).

Başarısız Devletler Endeksi puanları, puan ne kadar düşükse o kadar iyi olduğu anlayışı ile yorumlanmalıdır. Bu nedenle, düşük puan, yüksek puanın daha yüksek dengesizliği göstermesi gibi bir iyileşmeyi gösterir (Messner, 2011: 5). Başarısız Devletler Endeksi`nde her göstergede başarısızlık durumu 1-10 arasında puanlamayla belirlenmektedir. Yüksek başarısızlık veya kötü performans yüksek not ile ifade edilmektedir. Tamamen başarısız bir devlet 12 gösterge bazında 120 puan almaktadır. 2015 endeksinde dört ülkenin durumu “çok yüksek alarm veren” (Very High Alert) olarak görülmektedir. Bu ülkeler; Güney Sudan, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Sudandır. Bu ülkelerin 2011, 2012, 2013 ve 2014 yılları endekslerinde benzer durumda oldukları görülmektedir.

Çökmüş devletlerle beraber, önceki yıllarda çökmüş devlet olan ancak son yıllarda kapasiteleri güçlenen; Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Çad, Yemen, Afganistan, Gine, Haiti, Pakistan, Nijeriya, Fildişi Sahilleri ve Zimbabve “yüksek derecede alarm veren ülkeler” olarak ön sıralarda yer almaktadır. Başarısız devletler arasına 2011`deki gelişmelerden sonra dahil olan Suriye hızla üst sıralara tırmanmıştır. Suriye 2012 endeksinde 23`üncü, 2013`te 21`inci ve 2014`te 15`cinci sıraya yerleşmiş, 2015`te ise en başarısız 9`uncu ülke olmuştur. Suriye mevcut iç savaş ortamında hızla çöküşe doğru yaklaşmaktadır.

2015 Endeksinde alarm veren olarak gösterilen 22 ülke zayıf devletler olarak nitelendirilmektedir. Bu ülkeler bazı göstergelerde orta durumda bazılarında ise kötü ve çok kötü durumdadırlar. Bu kategoride bulunan ülkeler şunlardır. Afrika ülkeleri; Libya, Mali, Sierra Leona, Gine Bissau, Kenya, Eityopya, Nijer, Uganda, Eritre, Liberya, Kamerun, Moritanya, Burundi, Mısır, Nepal ve Raunda, Asya ülkeleri; Bnagladeş, Burma, Kuzey kore, Sri Lanka ve Doğu Timor.

Yukardakilerin dışında 2015 Endeksinde 27 ülke yüksek seviyede ikaz veren, 42 ülke ise başarısızlık ikazı veren ülke olarak belirlenmiştir. Bu ülkelerin tamamı kırılgan ülkeler olarak tanımlanabilir. Yüksek seviyede ikaz verenlerin içinde Rusya hariç Avrupa ülkesi bulunmamaktadır. Kalanlar Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkeleridir. Ancak ikaz veren ülkeler içinde Bosna Hersek, Moldova, Beyaz Rusya, Ukranya ve Türkiye de yer almaktadır. Avrupa`daki kırılgan ülkelerin bir kısmı etnik çatışmalar, bir kısmı organize suç çeteleri ile başa çıkmaktaki sorunları, bir kısmı ayrılıkçı hareketler, bir kısmı otoriter yönetimler, bir bölümü ise ekonomik zorluklar nedenleriyle listede yer almaktadır.

Çökmüş ve başarısız olarak sınıflandırılan devletlerin bazı ortak özellikleri paylaştıkları görülmektedir. Bu devletlerin hemen hepsi bir dönem sömürge ve manda yönetiminde kalmış veya işgale uğramışlardır. Başarısız devletlerin sömürgeci güçleri arasında İngiltere, Fransa, Belçika, Almanya ve İtalya öne çıkmaktadır. İşgal güçleri ise ABD ve eski SSCB`dir.

Bu ülkelerin çoğunda meşruiyet sağlanamamış ve etkin bir güvenlik sistemi tesis edilememiştir. Devletin dışında meşruiyet ve güvenlik sağlayan aktörler bulunmaktadır. Gine ve Zimbabve hariç diğerleri, sınırlarını koruyamamakta ve dış müdahaleleri engelleyememektedir. Devleti yöneten seçkinler ciddi anlamda parçalanmıştır. Toplumsal grupların şikayetleri yüksek seviyededir. Bu özellikler ağırlıklı olarak meşruiyet, otorite ve güvenlik boyutlarındaki boşluklara işaret etmektedir.

Çöküş ve başarısızlık olgusuyla rejim tipleri arasındaki ilişki de dikkate değerdir. 2015 Endeksinde en kötü 16 ülkenin rejim tipleri Irak ve Pakistan hariç bir çeşit başkanlık, yarı başkanlık ve başkancı sistemlerdir. Bu ilişki müteakip paragraflarda açıklanan diğer endekslerle de doğrulanmaktadır.

Devletin başarısızlığına işaret eden diğer rapor ve endeksler de bulunmaktadır. Bunların arasında;

-BM Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Raporu (*Human Development Report*),

-Dünyada Özgürlükler Araştırması (*Freedom in the World Survey*),

-Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi (*World Press Freedom Index*),

-Yolsuzluk Algısı Endeksi (*Corruption Perception Index*) dikkate değerdir.

UNDP İnsani Gelişme Raporu: UNDP tarafından 1990 yılından itibaren yıllık olarak yayınlamaya başlamıştır. 1980 yılına kadar uzanan veriler de toplanmıştır. Dolayısıyla ülkelerin 1980'den bugüne değişimleri görülebilmektedir. Rapor içinde yayımlanan İnsani Gelişme Endeksi (İGE)/Human Development Index (HDI) raporun kendisinden daha fazla ilgi uyandırmaktadır. Bunun temel nedeni endeksin ülkeleri insani gelişmişliğe göre sıralamasıdır.

İGE üç temel ölçüt üzerine inşa edilmektedir;

-Ortalama yaşam beklentisi,

-Okuryazarlık ve okullaşma oranı,

-Kişi başına düşen milli gelir.

Yönetimin etkinliği, demokrasinin varlığı, insan hakları ve özgürlükler gibi diğer temel ölçütler endeks kapsamında değerlendirilmemektedir. Endekste ülkeler çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişme düzeyleri olarak dört kategoride sıralanmaktadır.

Başarısız devletler kapsamında, düşük insani gelişme düzeyindeki ülkeler olarak noktası teşkil etmektedir. 2015 yılı raporu ve endeksinde düşük insani gelişme düzeyinde 32 ülke yer almaktadır. Bu ülkelerin tamamına yakını aynı zamanda başarısız devletler endeksinde en kötü durumda olan ülkeleri işaret etmektedir. Örneğin endeksin en az insani gelişmişliğe sahip ülkeleri olan Nijer, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Sierra Leona, Eritre, Burkina Faso,

Burundi, Gine ve Mozambik başarısız devletler endeksinin en sorunlu sıralarını paylaşmaktadır.

Dünya Özgürlük Araştırması (*The Freedom in the World Survey*); insanların özgürlüklere erişimini dikkate alarak ülkelerin özgürlük karnelerinin yıllık olarak yayımlandığı bir araştırmadır. ABD`de konuşlu Freedom House tarafından hazırlanan raporda siyasi haklar ve sivil özgürlükler dikkate alınır. Siyasi haklar; siyasi sürece özgürce katılım, meşru, açık ve serbest seçimlerde özgürce oy kullanma, kamu görevleri için açık ve eşit rekabet, siyasi partilere ve kuruluşlara katılım özgürlüğünü kapsamaktadır. Sivil özgürlükler ise inanç ve ifade özgürlüğü, örgütlenme hakkı, hukukun üstünlüğünü kapsar. Rapor hükümetleri derecelendirmez. Bunun yerine ülkelerde vatandaşların haklarını ve özgürlüklerini kullanabilme durumlarını ölçer. Hak ve özgürlüklerin gerçekten uygulanma ve kullanılma durumu dikkate alınır. Derecelendirme süreci siyasi haklar üzerine 10, sivil özgürlükler hakkında 15 soru ile yürütülür. Siyasi haklar soruları seçim süreci, siyasi çoğulculuk ve katılım ile hükümetin işlemesi olarak üç grupta toplanmıştır. Sivil özgürlükler ise inanç ve ifade, örgütlenme, hukukun üstünlüğü, kişisel haklar olmak üzere dört grupta ifade edilmektedir. 1 en yüksek dereceyi 7 ise en kötü durumu gösterir. Dolayısıyla ülkenin notu arttıkça derecesi kötüleşir. Herhangi bir ülke aldığı puana göre üç kategoriden birine yerleştirilir. Bu kategoriler; özgür, kısmen özgür ve özgür olmayan şeklinde belirlenmiştir. 1-2,5 arası not alanlar özgür, 3-5 arasındakiler kısmen özgür 5,5-7,0 arası ise özgür olmayan kategorisine girer.

2015 Dünyada Özgürlükler Araştırmasında, yukarda çökmüş ve başarısız devlet olarak sıralanan ülkelerin tamamı aynı zamanda özgür olmayan

lkeler olarak dikkat çekmektedir. Ancak bu raporda siyasi haklar ve sivil özgürlükler alanlarında 7/7 not alarak en kötüler arasında bulunan Kuzey Kore, Suudi Arabistan ve Türkmenistan`in başarsız devletler listesinde en kötüler arasında olmamaları başarsızlık olgusunun sadece insan hakları ve özgürlükler ihlaline bağlanamayacak daha kapsamlı bir olgu olduğunu göstermektedir (Bingöl, 2016: 279-286).

Kırılganlık için en iyi bilinen indeks, belki de Amerikan Barış rgt Barış Fonu'nun Fragile States Index (FSI, Eskiden Başarsız Olan Devletler Endeksi). FSI için, Birleşmiş Milletlerin 178 ye Devleti (BM) içerik analizine ve nicel ve nitel analizlere tabi tutulmaktadır. Barış Fonu'nun atışma Değerlendirme Sistemi Aracı (CAST) ncelikle, parametreleri ve (otomatik) algoritmaları kullanarak çeşitli sosyal, ekonomik ve politik göstergeler (0 ile 10 arasında) ile ilgili milyonlarca belgeye puan vermektedir. Bu göstergeler şunlardır: demografik baskılar, mülteciler ve ülke içinde yerinden olmuş kişiler, gruplar arasındaki gerilimler, beyin g, dengesiz ekonomik gelişme, yoksulluk, devletin meşruiyeti, insan hakları ve hukukun üstünlüğü, kamu hizmetleri ve güvenlik araçları. Birleşmiş Milletler ve zgrlk Evi gibi kuruluşlardan veriler eklenmekte ve sonuçları her gösterge ve her ülke için ayrı bir skorla değerlendirilmekte ve karşılaştırılmaktadır. Tüm göstergelere ilişkin puanların toplamı, 0 ile 120 arasında değişen bir ölçekte, sıralanan  kategoriden birine girmektedir: "sürdürülebilir", "kararlı" ve "uyarı" (Reece, 2017: 1).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın temel amacı, devleti incelemek ve devletin genel fonksiyonlarını araştırmak olmamıştır. Devletin temeldeki fonksiyonları ile ilgili olarak tarihte birçok yazılar yazılmıştır. Araştırmadaki temel hedef, demokratik kriterlere uygun olarak devletlerin başarılı veya başarısız olmalarını incelemek esas gaye olmuştur. Çünkü, pratikte uluslararası kuruluşlar sonuç itibariyle devletlere verdiği notları yıllık raporlarında göstermektedirler. Bu raporların hazırlanma sürecinde emsal teşkil eden süreç veya kriterlerin hazırlanması, genel itibariyle demokrasi standartlarını esas almıştır. Demokrasinin otuz göstergesi ve bu göstergelere uygun olan devletler başarılı devletler, bu kriterlere cevap veremeyen devletler ise başarısız devletler algılanmaktadır. İçinde insan hakları, meşru ve gayri-meşru iktidarlar ve bunların halkla ilişkileri, denetim ve denge mekanizmaları, iktidarın sınırlı olup-olmaması, hükümet dışı kuruluşların faaliyeti için temel koşulların yerine getirilip-getirilmemesi, kamu hizmetlerinde ilişkilerin tespiti, sosyal sorumluluklar, seçim sistemi ve ona bağlı olarak baraj sistemlerinin oransal düzeyleri gibi birçok modern devletlerin yerine getirdiği yükümlülükleri kapsamaktadır. Bu nedenden dolayı, özellikle az gelişmiş ülkelerin başarılı olmaları için klavuz teşkil edecek bir akademik çalışma ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

BACIK, Gökhan (2007), Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik, Kaknüs Yayınları, İstanbul

BALTHASAR, Dominik (2019), States of fragility: Where to in 2019?, Fragile States Index 2018. The Fund for Peace

BARTELSON, Jens (2006), “The Concept of Sovereignty Revisited”, The European Journal of International Law, 17

BEEKER, Paula and Raveloson, Jean-Aime A. (2008), What is Democracy?, Kmf-Cnoe & Nova Stella, Antananarivo

BEETHAM, David (1999), Demokrasi ve İnsan Hakları, Bilal Canatan, Liberte Yayınları, Ankara.

BİNGÖL, Oktay (2016), Başarısız Devletler: Kavramlar, Nedenler ve Sonuçlar, Barış Kitabevi, Ankara

BYTYAK, Yuriy ve diğerleri (2017), “The State Sovereignty and Sovereign Rights: The Correlation Problem”, (Edt. Sarkar, R.M), Man in India, Serials Publications, S.97 577-588

CARLSEN, Lars and Brüggemann, Rainer (2013), “An Analysis of the ‘Failed States Index’ by Partial Order Methodology”, Journal of Social Structure, S.14, 10-12

DAHL, Robert A. (2015), Demokrasi Üzerine, Betül Kadioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara

FERREIRA, Ines Afonso Roque (2015), “Defining and measuring state fragility: a new proposal”, Department of International Development, University of East Anglia, Norwich

GÖZE, Ayferi (2013), Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Yayınevi, İstanbul

GÜNER, Umut A. (2008), Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Değişen Güvenlik Algılamaları ve Bir Güvenlik Sorunu Olarak Başarısız Devletler, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya

HEYWOOD, Andrew (2007), Politics, Palgrave Macmillan, New York

KREJCI, Oskar (2006), International Politics, Prague

MARSAI, Viktor (2018), Fragile States and the Issue of Foreign Interventions in the Sahel, EuroMesco, S. 79, 2

MARSHALL, Monty G. ve COLE, Benjamin R. The Problem of “State Failure” and the Complex Societal-Systems Approach

MASSA, Moses (2008), Master Degree Program in Peace and Conflict Transformation MPCT 2006-2008, University of Tromsø Faculty of Sciences, Norway

MCLOUGHLIN, Claire (2012), Topic Guide on Fragile States, Governance and Social Development Resource Centre, University of Birmingham, United Kingdom

MERRIAM, Charles Edward (2001), History of the Theory of Sovereignty since Rousseau, Batoche Books, Kitchener

MESSNER, J.J (2011), The Failed States Index 2011, The Fund for Peace, Washington

MESSNER, J.J (2017), Fragile States Index, Fund for Peace, Washington

NORRIS, John (2016), "A Better Approach to Fragile States", Center for American Progress, Washington, 10

PERRY, Michael S. (2015) "Four Dimensions of Democracy", Essays in Philosophy, S. 16

PIERSON, Christopher (2004), The Modern State, Taylor & Francis Group, New York

REECE, Maite (2017), Appendix: Measuring fragile states: are the rankings really different?, Clingendael Strategic Monitor 2017

SHANTZ, Jeff (2016), Crisis States: Governance, Resistance & Precarious Capitalism, Punctum Books

TANNENBAUM, Donald G. and SCHULTZ, David (1998), Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri, çev. Fatih Demirci, Adres Yayınları, Ankara

TILLY, Charles (2007), Demokrasi, Ebru Arıcan, Phoenix Yayınevi, Ankara

TUNA, Çağla (2012), Başarısız Devletlerin Bölgesel Güvenliğe Etkisi: Afganistan-Pakistan Etkileşimi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon

WENDT, Alexander (1999), Social Theory of International Politics, Cambridge University Press, United Kingdom

YALÇINKAYA, Ayhan (2011), "Büyük Sokratesçi Okullar ve Siyaset", (Edt. Mehmet Ali Ağaoğulları), Sokrates'ten jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 91-123

İnternet Kaynakları

GEVORGYAN, Karen, Concept of State Sovereignty: Modern Attitudes

http://www.yasu.am/files/Karen_Gevorgyan.pdf (Erişim: 28 Ocak 2019)

https://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikationen/Fokuspapiere/Englisch/Focus_Dev_Cooperation_in_fragile_states.pdf?fbclid=IwAR1g3aMwGEWZ6RGY2g7L-BSKaZbjeStGZEqF0TezDYugrK3VsJbOEFpXKjA

(Erişim: 15 Mart 2019)

<https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/failed-states.html>

(Erişim: 26 Mart 2019)

https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/11261/9/09_chapter%204.pdf

(Erişim: 06 May 2019)